

זיוה ארבל

הנערה עם האקדח

סיפור חיי

זיוה ארבל / הנערה עם האקדח

זיוה ארבל

הנערה עם האקדח

סיפור חיי

ספרית פועלים

Ziva Arbel

The Girl With The Gun

© All rights reserved by the author

Published by Sifriat Poalim Publishing House Ltd.

P.O.B. 37068 tel. 03-5183143 fax 03-5183191

עורך : נתן שחם

מסת"ב 965-04-2424-5 ISBN

©

כל הזכויות שמורות למחברת

הוצאת ספרית פועלים בע"מ

ת.ד. 37068, טל' 03-5183143, פקס 03-5183193

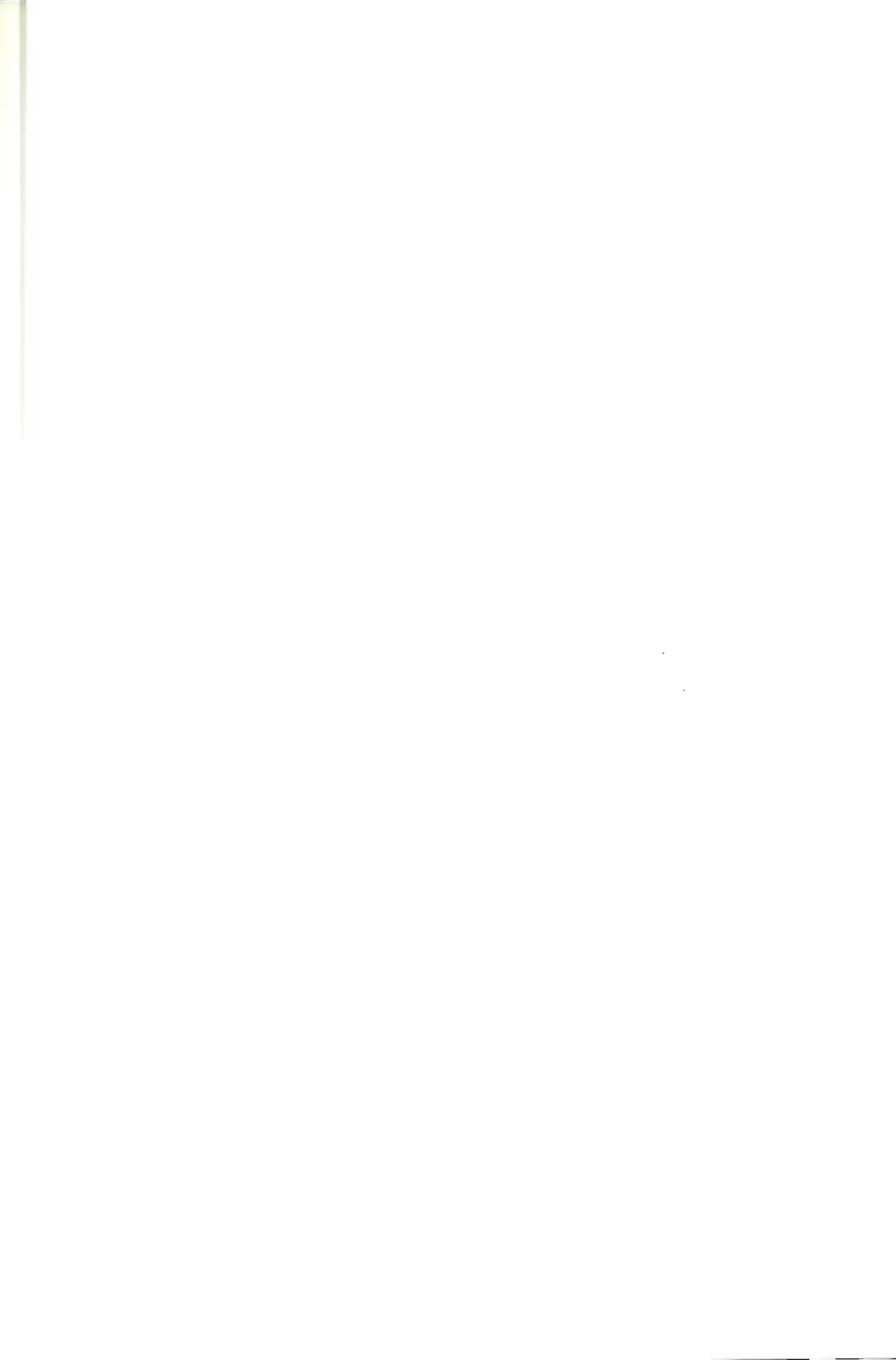
סדר ועימוד : "אותיות"

לוחות : י.ש. אופסט

הדפסה : דפוס קם

תל-אביב, תש"ס, 1999

לבעלי היקר והאהוב, על 50 שנות אושר.
לילדי האהובים שתמכו בי ועודדוני לכתוב את ספרי.
לנכדי החמודים – למען ידעו ויזכרו.

מאדירנה לגבעת-חיים

בפעם הראשונה שמעתי על ארץ-ישראל כשהייתי כבת חמש או שש. משהו כנראה הרגיו אותי, הערה אנטישמית או שם גנאי כלשהו. ואז שאלתי את אמי: מדוע אין גם לנו, ליהודים, מקום משלנו? ואז סיפרה לי אמי על ארץ רחוקה וסגורה בשם פלסטינה. אבל יבוא יום ונחיה שם, אמרה... ואני בדמיוני הילדוטי ראיתי מין קופסא סגורה שאי-אפשר להיכנס אליה וגם חששתי שלא יהיה בה מקום לכולנו!

כך נוצר הקשר הראשון שלי עם ארץ-ישראל, ארץ, אשר קודם שלמדתי על ארצות רחוקות ולא ידועות, ולקרוא מפות, לא ידעתי את שמה אף לא היכן היא נמצאת.

גרנו בעיר אדירנה שבאזור טרקיה, בצד האירופי של תורכיה. בשנת 1935 הוחלט בחלונות הגבוהים של השלטון בתורכיה לגרש את היהודים מאדירנה ומסביבתה, שהיתה אזור גבול. האתראה היתה קצרה, וההורים, הסבתא ושאר המבוגרים היו מודאגים ביותר. היו המון שאלות ללא תשובות: לאן נלך? מה יהיה על הרכוש? ועל הפרנסה? ובעיקר דאגנו כי אמי היתה בהיריון מתקדם.

אני זוכרת את היום שהתחלנו לארוז תכולה של בית גדול, שהמשפחה חיתה בו עשרות שנים, שם נולדנו כולנו, גם אבי ואנו הילדים. הדבר נראה בלתי אפשרי... אמנם, אנחנו, הילדים, שמחנו לגלות כל מיני חפצים ומשחקים ישנים ונשכחים ולשחק בהם. ובכל זאת הדאגה כרסמה — מה יהיה?

אבי היה בעל מעמד חשוב באדירנה. בית המרקחת שלו, שירש מאביו, היה ידוע בעיר. היו לו ידידים תורכיים בעמדות מפתח, והם הבטיחו לעזור לו. ובכל זאת היתה חרדה גדולה, המצב היה לא ברור. היו שמועות שהאספוף רוכש סכינים כדי לרצוח את היהודים עוד קודם שיספיקו לצאת מהעיר, שררה אווירת פוגרום. יהודים רבים מכרו את נכסיהם בסכומים מגוחכים והסתלקו מהעיר. באוויר ריחפו שמועות על ביזה, מכות ושאר התעללויות.

אבי החליט לא למכור דבר. אורזים רק את החפצים האישיים וכלי הבית, משאירים את הבית על רהיטיו, נועלים אותו ומוסרים את המפתח לידיד תורכי, ונוסעים לאיסטנבול. לא היה זמן לגבש תכניות מפורטות יותר.

תדר השינה של הורי פנה אל הרחוב. אמי פחדה שייזרקו אבנים ויישברו חלונות, ואפשר שגם יהיו יריות; ולכן כל לילה היינו מסדרים באמצע הסלון הגדול את המזרנים והשמיכות העבות במעגל, אימא היתה ישנה באמצעו ואנחנו, הילדים, היינו מקפצים על כל אלה כבחגיגת פורים! ידידים של אבי, קצין משטרה גבוה וראש העיר, קיימו את הבטחתם, שבלילות תהיה שמירה על ביתנו, והשוטרים אכן היו שורקים במשקיותיהם כל הלילה, כדי שנדע שהם שם.

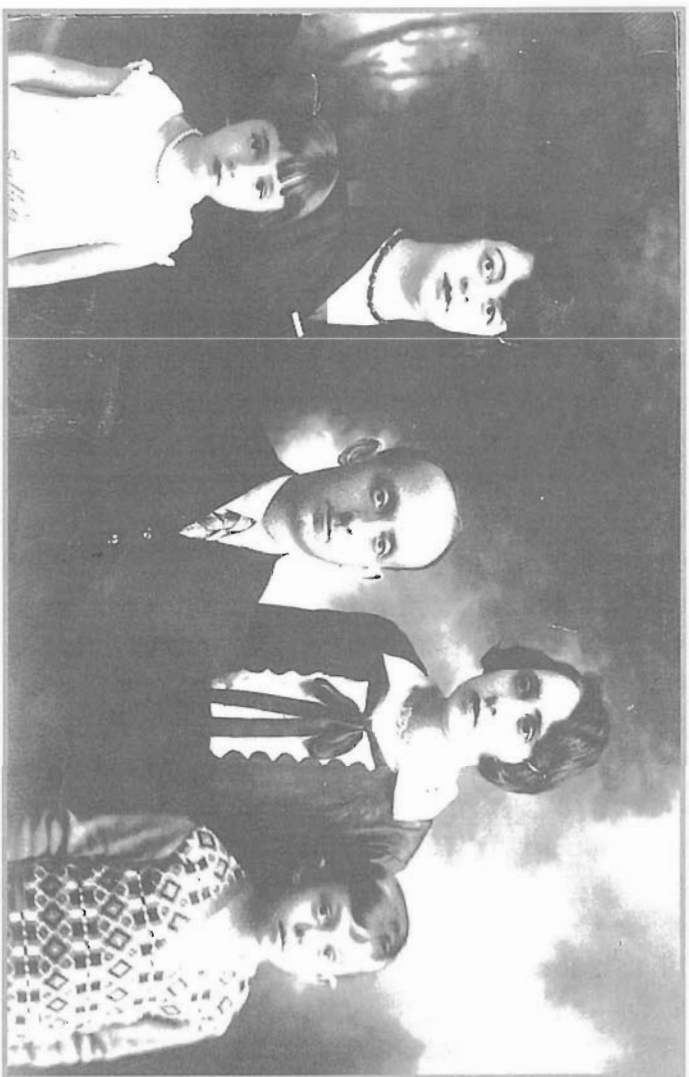
מש ברגע האחרון, ימים אחדים לפני הגירוש, התברר שצו הגירוש לא היה על דעת אתא תורכ, וכאשר נודע לו הדבר הורה לבטלו. פרשה זו, אגב, הגבירה את האהדה לאתא תורכ בקרב היהודים, וכשנפטר, אני זוכרת, כולנו בכינו מרה. נשארנו באדירנה, חלק מהיהודים שעזבו שבו, רבים לא שבו. אבל איש לא שכח... זמן־מה לאחר מכן נולד אחי אהרון.

לימים, ואני כבר כבת עשר, שמעתי כי יש בעיר אנשים הנוסעים "לשם". כיוון שלא הכרתי אותם, הדבר לא עשה עלי כל רושם.

היתה לי דודה, אחות אבי, אלמנה עם שני ילדים שגרה עמנו. אנו הילדים גדלנו יחד כמו אחים. לימים התחתנה שנית ועברה לגור באיסטנבול, ומשם, כך סופר, נסעה עם משפחתה ל"שם", עדיין הכול נראה לי לא ממש. ואולם כשיום אחד, כעבור זמן, בעודי משחקת ב"חמש אבנים" ליד הבית — ואני זוכרת זאת כאילו אתמול היה הדבר — ויד נגעה בכתפי, והנה היא ירו של בן־דודי ז'אק, אורח מ"הארץ", ואני, המומה, קפצתי משמחה, תפסתי פתאום, כאילו התגלה לי ה"אור", שארץ־ישראל אכן קיימת.

ואז התחיל החלום לקרום עור וגידים. הוא סיפר לי על הארץ, אבל הדבר החשוב בעיני - היתה העובדה שבפעם הראשונה ראיתי מישהו שהיה שם! ועוד בן־דוד קרוב שאני אוהבת.

עבר זמן, ואני כבר נערה בת 15, ויום אחד הופיע בעירנו

בזיוק המשפחה אירינה 1931

"שליח" מהארץ, יליד אדירנה שחי כמה שנים בארץ. הוא היה השליח הראשון שראינו, והוא בא לגייס אותנו ל"בית"ר". הוא זימן גם אותי ל"שיחה". השיחה הזו זכורה לי היטב. הוא שאל אותי: מה דעתך? האם אנחנו צריכים לחכות שייתנו לנו את הארץ או שאנחנו צריכים להילחם בשבילה? ואני עניתי מיד: עלינו להילחם. ואז הוא אמר: את בית"רית מלידה!

העניינים התחילו לזוז. אחי הבכור, שמעיה, ואחדים מחבריו התחילו להתארגן, היו נפגשים כדי ללמוד ידיעת הארץ וציונות, בעיקר מיצירות מתורגמות של הרצל, ז'בוטינסקי, נורדאו ועוד. עדיין לא היו מדריכים או מרצים שיכלו לעזור להם. אני ראיתי שמשוהו מתבשל והתחלתי להציק לאחי בשאלות אבל הוא שמר על סודיות מוחלטת ולא ענה על שאלותי.

תמיד רציתי לעשות הכול כמו הבנים, והרביתי לריב עם אחי בענייני שוויון, גם כאשר הייתי שואלת את הורי: למה אני לא? היו הורי משיבים לי: כי את בת, והייתי מתרגזת כהוגן. גם הפעם רתחתי מזעם. הרגשתי שמשוהו חשוב מתרחש, ואני בחורץ... למזלי לא עבר זמן רב והוחלט לשתף גם את הבנות בפעילות הציונית. ואז פנו אלי לארגן קבוצת בנות ולעמוד בראשה. לשמחתי לא היה גבול, אבל עוד יותר החמיא לי הדבר כאשר נודע לי, בסוד, שאחי הוא שהציע אותי לתפקיד החשוב. למרות כל המריבות בינינו הוא מעריך אותי! תחילה פניתי לחברותי, אחר-כך לבנות שהכרתי ונמצאו מתאימות ומעוניינות. גייסתי את כל כוחות השכנוע שלי להסביר להן מדוע חשוב להתארגן וללמוד ציונות וארץ-ישראל. רובן שמחו, התלהבו והסכימו. קיבלתי חומר על ארץ-ישראל, מאמרים וספרים, (הרצל, ז'בוטינסקי, נורדאו ועוד) והתחלתי לקרוא בצימאון, ללמוד ולהכין את עצמי להיות "מדריכה".

פעילות ציונית היתה אסורה בתורכיה, הכול היה אמור להתבצע בסודיות מוחלטת. בינתיים התחילו להגיע שליחים נוספים מהארץ. צריך היה לפעול בשקט ולהיזהר לא רק מהתורכים, אלא גם מיهودים, משכנים סקרנים ואפילו מהמשפחה. ככל שידעו פחות ייטב לכולנו. אמי ידעה, ועזרה לנו בשתיקה. היא היתה יוצאת מהבית בשעות אחר-הצהריים כדי לאפשר לנו חופש פעולה רב יותר.

המפגשים של הקבוצה שלי היו במרתף ביתנו. הכניסה אליו הייתה ליד הכניסה האחורית של הבית. היה עלינו להרים מכסה עץ גדול וכבד ולרדת במדרגות למרתף גדול ובו אולם ולצדו תאים אחדים. היו שם פחים מלאי שימורים, כדי חרס למים, ובתאים היו מונחים העצים להסקה, ובשנים מאוחרות יותר — פחם.

באולם האמצעי היה אפשר לערוך אפילו תרגילי סדר. אבל הדבר החשוב ביותר במרתף הזה היה החדר הפינתי, חדר נעים וחמים, גדול למדי. הוא שימש אותנו להכנת שיעורים, ובימים קרים כל המשפחה נאספה שם, כי היה קל לחמם אותו. היה בו חלון יחיד שחלקו התחתון בגובה הרחוב. מול החלון הזה אני אהבתי להכין שיעורים ולקרוא.

זה היה המקום האידאלי לקיים בו את המפגשים. היינו נפגשות פעם בשבוע, הייתי מכינה "הרצאה" וקוראת בקול מאמרים וקטעים מספרים. אחרי זה היינו משוחחות על "החומר הלימודי" ומחליפות דעות. הפגישות האלו נתנו לנו הרגשה טובה אך גם הרחיבו את הדעת. כשהפעולות והמפגשים האלה נהיו חדגוניים ושגרתיים התחלתי לכתוב סיפורים דמיוניים על ארץ-ישראל ולקרוא אותם בפני הבנות. עודדתי גם אותן לכתוב ככל העולה על רוחן ולהביע את רגשותיהן.

זכור לי שכתבתי סיפור בחרוזים, בתורכית כמובן, על נערה שעלתה ארצה ונהרגה במלחמה על כיבוש הארץ, וכולנו בכינו. לימים, בגבעת-חיים, לקח אותו מידי המדריך שלנו, ישעיהו, כדי למצוא לו מתרגם, בחרוזים, לעברית. המתרגם לא נמצא ולצערי גם כתב היד אבד בדרכו מתורכית לעברית.

כמעט כל הבנות בקבוצה שלי עלו ארצה, ועד היום הן זוכרות לי זאת לטובה. הן זוכרות לא רק את הפעילות הציונית שלנו באדירנה אלא גם את מכתבי העידוד שכתבתי להן מהארץ, ואת התמונה המלהיבה והמלבבת שציירתי להן מהחיים כאן; רגשות שחלקתי עמם ברוחב לב.

בתחילת 1943 כבר התחלתי לחשוב ברצינות על עלייה ארצה. עמדתי לסיים את לימודי בבית הספר התיכון ובחינות הבגרות נקבעו ליולי. הורי התקשו להשלים עם המחשבה שיהיה עליהם

להיפרד ממני והם התנגדו לעלייתי. ואולם בינתיים הגיעו הגרמנים לגבול של תורכיה עם יוון ובולגריה, ולא היה אפשר לדעת מה יהא על אדירנה, עיר הגבול.

גבול תורכיה-יוון נחסם מפני המוני היהודים מיוון שביקשו לברוח מהגרמנים. תורכיה היתה מוכנה לאפשר להם לעבור דרכה לישראל, אבל הבריטים לא הסכימו לתת להם להיכנס אליה. אחיין אחד מהמשפחה הענפה של אמי, יוצאת יוון, הצליח לגנוב את הגבול בעגלת חציר של איכר טוב לב. הסתרנו אותו בביתנו, ואבי, בעזרת הקשרים הטובים שלו, הסדיר את עלייתו ארצה. הוא היה הניצול היחיד ממשפחתנו ביוון. כל היתר הוחזרו מהגבול ומאוחר יותר הועברו למחנות השמדה.

אט-אט התרככו הורי והשלימו עם הרעיון שאעלה ארצה. אף עניינים שביני לבין המורים בבית הספר השפיעו עליהם.

הייתי תלמידה מרדנית שאינה מוכנה לשאת עוול. מדי שנה היו בוחרים בבית ספרנו את "התלמיד המצטיין". ואני מימי לא נבחרתי, אף כי הייתי תלמידה מצטיינת וקיבלתי את הציונים הגבוהים ביותר. מורים שחיבבו אותי אמרו לי ביושר שאין לי סיכוי כי אני יהודייה. ואני סירבתי לשתוק ולהרכין ראש.

לפעמים, בזמן השיעורים, היו המורים משמיצים את היהודים בלי כל סיבה, אבל היו גם מורים שביטאו דעה אוהדת על "המוח היהודי" או על הישגי היהודים במדע, במוסיקה ובתחומים אחרים, מה שהיה מעלה עליהם את חמתם של התלמידים התורכים, שרובם היו אנטישמיים והעריצו את הגרמנים. התעוררו ויכוחים קשים, ואני לא הייתי שותקת. הייתי אומרת את דעתי בגאווה, והם לא אהבו את זה. כשאמר לי פעם אחת המורה לספרות שליהודים טוב בתורכיה, ענית לי שאני מעדיפה לחיות בארץ שבה יש חופש, שוויון וצדק. הרמז היה ברור.

תלמידים אחדים התנכלו לי, בעיקר יוצאי אנטוליה שלמדו בפנימיית ביה"ס. הם היו רודפים אחרי אחרי הלימודים כדי להרביץ לי, אבל הייתי זריזה מהם. הם היו רצים אחרי עד הבית, צועקים, מקללים ומיידים אבנים בחלונות. הייתי מתלוננת עליהם באוזני המורה להיסטוריה, אשת המנהל, שכולם פחדו ממנה.

טיול כיתתי באדירנה 1938

סיום תיכון עם הכיתה והמורה לספרות: אדירנה

אך לא הכול רדפו אחרי כדי לפגוע בי. היו גם כאלה שכתבו לי מכתבי אהבה! וזה לא היה טוב יותר בעיני. חבריו התורכיים של אחי, שלמד באותו בית-ספר, יעצו לו לרסן אותי, כדי שלא אתלונן באוזני ההנהלה ולא אמסור את המכתבים. התשובה שלי היתה: כשהם יפסיקו אני אפסיק. ואז אמר אחי: "את לא מבינה? הם יכולים להרוג אותך!"

כל אלה, הנחישות שלי, התמיכה שקיבלתי מאחי, והחשש מפני הגרמנים, והרצון להציל ולו נפש אחת מהמשפחה אם יקרה הרע ביותר והגרמנים ייכנסו לתורכיה, גרמו שלבסוף החליטו הורי לאפשר לי לעלות ארצה.

(אגב, גם אחרי שעזבתי את אדירנה, כמשך שנים אחדות עוד היו באים מורים לבית המרקחת של אבי, מזכירים אותי בגעגועים ושואלים עלי).

אבי נסע לאיסטנבול ובנציגות של הסוכנות היהודית נאמר לו שבראשית אוגוסט אוכל לעלות ארצה עם עליית הנוער. מיד החלו ההכנות. אמי שכרה תופרת כדי לתפור לי בגדים מתאימים לארץ. אני הייתי עסוקה בבחינות הבגרות ובסוף יולי סיימתי. מיד נסענו, אמי ואני, לאיסטנבול להשלים את הסידורים האחרונים בסוכנות, לרבות בחינה וריאיון אצל שליח העלייה. הכול עבר בשלום וקיבלתי את ה"סרטיפיקט" המיוחל.

בימים שהיינו באיסטנבול גרנו אצל דודי ודודתי. מצב הרוח שם היה קשה מאוד. כי זמן קצר לפני כן ערק מהצבא הכן שלהם ששירת במזרח אנטוליה. הם הניחו שהוא ניסה לעבור את הגבול ולהגיע ארצה. רבים ניסו לעשות זאת באותם הימים, אבל ברוב המקרים הסתיים הדבר כמוות או במאסר. דודי ודודתי לא ידעו דבר על גורלו, והיו כמוזן מודאגים מאוד. הם קיוו שאולי יתברר לי משהו בדרך או בארץ.

ביום המיועד 2.8.43 באו להיפרד ממני גם אבי ואחי הבכור. עודני רואה אותם עומדים על הרציף ובוכים. וכך גם אני, עומדת בחלון הרכבת, מביטה בהם ובוכה. הם נראו כה מודאגים ועצובים שלבי נשבר. את אבי שוב לא ראיתי! כך עזבתי משפחה אוהבת ויצאתי להגשים את חלומי.

כך יצאתי להרפתקה הגדולה, נערה שיצאה את אדירנה פעמים מעטות, ומימיה לא לבדה. חמישה ימים וחמישה לילות נסעה הרכבת, דרך אנטוליה, סוריה ולבנון — ארצה! ברכבת המלאה נוסעים, היו יהודים רבים בדרכם ארצה. רובם מאיסטנבול ואיזמיר. אף לא אחד הכרתי.

כעבור זמן פגשתי לשמחתי הרבה נערה מוכרת בשם זלדה. היא היתה בקבוצה שלי באדירנה. לשתינו היתה זו הפתעה, כי באותם הימים לא היתה התארגנות קבוצתית. כל אחד קיבל את הסרטיפיקט באופן אישי, והקבוצות התארגנו בארץ. מכל-מקום, היתה זו פגישה מאושרת, ראשיתה של ידידות יפה הנמשכת עד היום.

הנסיעה ברכבת היתה ארוכה ומייגעת. אבל מיד כשעברנו את הגבול לסוריה הצטרף אלינו נציג הסוכנות, והיתה זו הרגשה טובה שאנחנו נמצאים בחסות מוסד רשמי של היישוב היהודי בארץ-ישראל.

כשחנתה הרכבת בתחנת חלב, ראיתי פתאום על הרציף, בקרב המון הנוסעים והרוכלים, את בן-דודי שערק מהצבא התורכי. ואולם וברגע שמבטינו נפגשו הוא נעלם. הייתי המומה, אבל אחרי שגם זלדה זיהתה אותו שמחתי שעתה אוכל להרגיע את ההורים שלו. עדיין לא ידעתי איך אעשה זאת, אבל המזל האיר לי פנים. מביירות היינו עתידים להמשיך באוטובוסים, ובינתיים היו לנו שעות פנויות אחדות.

היום זה נראה לי דמיוני אבל לנעורים היגיון משלהם. העיר נראתה לי שקטה ונעימה וכיוון שידעתי צרפתית הצעתי לזלדה לשכור אופניים ולשוטט בעיר. המקום הראשון שנסענו אליו היה בית הדואר. החלטתי לבשר לדודי את הבשורה המשמחת וגם לכתוב מילים אחדות למשפחתי.

תהיתי איך עלי לנסח את הבשורה בלי לסכן את דודי ודודתי. בסופו של דבר החלטתי לשלוח להם גלויה יפה, לדווח בה על נסיעתי, להודות על הכנסת האורחים שלהם, וברמז דק, שאפשר לפרשו כך ואחרת, להצניע את הידיעה העיקרית. לימים נודע לי שהם הבינו את הרמז וכי השמחה כמוכן היתה גדולה. הם לא שכחו לי זאת כל ימיהם.

מיד לאחר מכן עלינו לאוטובוס וסוף־סוף הגענו ארצה, לבית העולים שבבת־גלים.

בית העולים היה אולם ענק ובו מיטות ברזל סמוכות זו לזו. הוא נראה לי כמו מחנה שבויים בסרטי קולנוע. היה שם חדר אוכל גדול ושירותים וזה הכול.

שהינו שם כמה ימים, כי בינתיים ירדה השבת, אבל מיד לאחריה ביקרה אותנו הנריאטה סולד, העומדת בראש עליית הנוער. היא באה לברך אותנו, אך בה בשעה ראינה אותנו כדי לסייע לנוער מבתים דתיים להגיע למוסדות או לקיבוצים המתאימים להם. הגיעו אלינו גם מדריכים של מוסדות וקיבוצים ובהם מדריך מגבעת־חיים שהיה מעוניין בקבוצת בנות להשלמת קבוצת הנוער שכבר החלה להתארגן בגבעת־חיים. הוא לקח עמו חמש מאתנו: זלדה, אני ועוד שלוש נערות שלא הכרתי.

יצאנו לדרך באוטובוס. ישעיהו, המדריך שלנו, חבר קיבוץ גבעת־חיים, ניסה להסביר לנו דברים שונים, אבל לא הבנו כלום. אני הייתי מוקסמת. הכול נראה לי שונה, יפה ורומנטי — פרדסים ושדות ירוקים מאופק אל אופק. כשפנינו לדרך המוליכה לקיבוץ ראיתי בפעם הראשונה בחיי ממטרות. הן הסתובבו והשקו שטחים עצומים — כך נראו לי אז — וכמו יצרו עננים מטיפות מים קטנטנות, מבריקות וצבעוניות. משום מה תמונה זו נחרטה בזיכרוני, עד עצם היום הזה, כאחד הדברים המרשימים ביותר שראיתי בחיי. קיבוץ גבעת־חיים נראה לי כמקום יפהפה ובו בתים קטנים, עצים, דשאים ופרחים. והכול נקי. הבית החדש שלנו! בית שלא ידעתי כמעט דבר על האופן שבו הוא מתנהל. אבל הם קיבלו אותנו יפה. וישעיהו המדריך לקח אותנו, חמש הבנות, למשכן החדש שלנו — אוהלים: חידוש נוסף. לבנות הוקצו שני אוהלים. זלדה ואני נכנסנו לאוהל הראשון, המרוצף בבטון, ומיד התאהבנו בו, כה יפה ונקי היה וכה מזמינות היו שתי המיטות המוצעות למעננו. אבל הבנות האחרות, אחרי שראו את האוהל שלהן, בלי רצפה, התפרצו לשלנו וכבשו אותו. היה רגע לא נעים. המדריכים לא התערבו. אף כי התנהגותן היתה רעה בעיני, לא הגבתי. לא רציתי "לעשות בעיות". רמזתי לזלדה ושתינו יצאנו מהאוהל המרוצף, נכנסנו לאתר

ולא אמרנו דבר. זלדה כעסה מאוד. אבל אחר־כך ראיתי שהתנהגותנו נשאה חן בעיני המדריכים והם ידעו להעריך זאת. אין לדעת מדוע שמורים בזיכרונו מקרים חסרי חשיבות כשהחיים רצופים ניסיונות רבים, חשובים הרבה יותר, שאותם אנו שוכחים. מכל מקום בסופו של דבר זלדה ואני גרנו באוהל עם רצפת החמרה האדומה חודשים אחדים והיינו מאושרות. לאחר מכן עברנו כולנו לחדרים בבניין המיועד לחברת הנוער. היינו כבר קבוצה די גדולה של בנים ובנות וכולנו יחד התחלנו להתגבש כחברת נוער עובד ולומד. עבדנו בבוקר 4 שעות ולמדנו אחה"צ 4 שעות. המדריכים והמדריכות היו נהדרים; מסורים, חכמים וסבלניים. אחדים לימדו אותנו והאחרים דאגו לכל צרכינו. וכולם יחד "הכניסו בנו" ציונות, ערכים, אהבת הארץ, אהבת העבודה. מוסר עבודה ועוד. וכמובן לימדו אותנו עברית. זה לא היה קל. הן מפני שלא היינו ברמת ידיעה אחידה, והן מפני שהמשכנו לדבר בינינו תורכית וספרדית.

לא רציתי לעבוד בענפי השירות. ביקשתי שיסדרו אותי לעבודה בחקלאות. ישעיהו, שהיה מצוות הפרדס, סידר לי עבודה בפרדס. עבדתי תחילה בחפירת גומות לעצי לימון ולאחר מכן- בטורייה, בהשקיית הדירים. כמובן היו גם תורנויות במטבח, בגן-ירק ובבתי ילדים. שם למדתי לשטוף רצפות. לימדו אותי למהול את מי השטיפה בקצת נפט, נגד נמלים וחרקים, והריח בידיים היה נשאר עמי יומם ולילה. כמה שנאתי את זה אז... (עד היום!) חוץ מהעבודה והלימודים היו לנו פעילויות בערבים. למדנו שירים עבריים. היו בקיבוץ זמרים ממש, בעלי קולות מקסימים והם לימדו אותנו שירי אדמה, שירי עבודה, שירים של ריקודי עם, וגם לרקוד, כמובן. גם הספורט לא הוזנח. וכעבור זמן כבר היו לנו שתי קבוצות כדורסל, לנערים ולנערות. וגם לשחות למדנו. השחייה היתה הספורט היוקרתי בגבעת־חיים. היה שם אלוף שחייה, פינרו, ותחת הדרכתו שחינו בברכת ההשקיה הגדולה של הקיבוץ.

בערבי שבת היו מסיבות, שנקראו קבלת שבת, ובהן תכנית — שירים, ריקודים וכו'. אחרי שבועות אחדים, החליט המורה שלנו ראובן שהגיע הזמן להעשיר את המסיבה בתוכן רציני יותר. הוא

בחר בסיפור של הרצל. אך לא היה די בידע שלנו בעברית כדי להבינו, ואני נבחרתי לתרגמו לתורכית. בפנטומימה, ברמזים ובעברית קלה הוא סיפר לי את תוכנו, ואני עשיתי כמיטב יכולתי להיות נאמנה למקור הזה. איני יודעת אם היה דמיון כלשהו בין הסיפור שאני כתבתי ובין סיפורו של הרצל. חבל שלא שמרתי את הדף עם התרגום ואת שם הסיפור בעברית. לעולם אין לדעת מה תרצה לשמור למען נכדיך.

באותם הימים הבחנתי בקבוצה של בנים ובנות ההולכים ביחד ובראשם מישוהו שנראה כמפקדם. פקודות. עקבתי אחרי הקבוצה. רציתי לדעת מה הם עושים. יום אחד כאשר הם עברו לידנו שאלתי את ישעיהו מי הם. הוא רמז לי שהעניין סודי ואסור אפילו לשאול. הוריתי באצבע על הבחורה שהלכה בראש הקבוצה ואמרתי לו: זה מה שאני רוצה לעשות. (זו היתה זאבה מ"כפית במחלקת הפלמ"ח שהיתה בגבעת-חיים. אחד המ"כפים במחלקה היה גידי, לימים המג"ד שלי בקרבות הנגב. ואחרי שנים הוא סיפר לי איך התרשמו הם מהילדים התורכים המצחיקים האלה.)

המשכנו ללמוד, לימוד השפה היה בראש מעיינו. המדריכים הנהיגו "יום עברית". יום בשבוע היה עלינו לדבר רק עברית בינינו. זה לא כליך הלך.

הקשר עם הנוער המקומי היה רופף. שיחות אתם היו עוזרות לנו לשפר את העברית שלנו. בכל מאודנו רצינו ללמוד מהם לדבר כמו צברים. אבל הם ראו בנו משהו שונה ומשונה ולא ניסו כלל להתקרב אלינו.

אט-אט התקרבותי ל"חברה" שלנו, ולמדתי להכירם. המדריכים טיפחו את הגיבוש החברתי. היו לנו אספות חברים לליבון בעיותינו הרבות. בגיל כה צעיר, והיו בחברה שלנו צעירים אף ממני. עזבנו את בתינו ואת משפחותינו ואת כל הדברים המוכרים לנו מילדותנו ומצאנו את עצמנו פתאום במקום כה שונה. היה עלינו להתרגל לא רק לחיי קיבוץ, לעבודה, וללימודים אחרי עבודה מתישה, אלא גם לחיים בצוותא עם נערים ונערות רבים בעלי רקע שונה. אף כי כולנו נולדנו בתורכיה, לא היינו חברה הומוגנית. היו בחברה שלנו נוער מ-4 ערים: איסטנבול, איזמיר, בורסה ואדירנה. והמנטליות היתה

שונה מעיר לעיר. עם הזמן אפילו המדריכים ידעו להבדיל בינינו: מי מאיזו עיר. חוץ מזה, אחדים מאתנו הספיקו ללמוד יותר מאחרים לפני העלייה ארצה. וכולנו התגעגענו הביתה. לאחרים היתה ההתאקלמות קשה ביותר. לי, עם כל זאת, הכול נראה מעניין ומרתק, רצייתי לקלוט ולהבין עוד ועוד. היה לי מזל שהמדריך ישעיהו התעניין בי באופן מיוחד, וענה ברצון על כל שאלותי. על הקיבוץ, על האידיאולוגיה, על רעיון השוויון, על עתיד הארץ, על ה"הגשמה" וכו'. השיחות והוויכוחים אתו הרחיבו את עולמי.

היתה הסכמה בין המדריכים לא לדבר אתנו על מפלגות ועל פוליטיקה פנימית. אבל היינו שומעים את הוויכוחים הקולניים בין חברי הקיבוץ, ולומדים גם מזה. אבל הדבר לא עניין אותי אז. הקשרים הישנים עדיין לא נותקו. פעיל בית"ר מאדירנה היה מבקר אצלי ומנסה להשפיע עלי ועל האחרים להתארגן ולעבור ליישוב בית"רי: תל-צור. אלה היו אמנם רק דיבורים ושום דבר לא נראה ממשי אבל המדריכים קלטו את המסר, ועוד קודם שהבנתי מה הסיבה לדבר אורגן טיול מתואם עם מדריכי הנוער התורכי בקיבוצים מעברות ועין החורש לראות יישובים וקיבוצים בארץ. בין המקומות שביקרנו בהם היה גם תל-צור. המדריכים, בחכמה, לא אמרו דבר. אבל אחרי כל המקומות היפים שראינו, ואין כמראה עיניים, תל-צור נראתה לנו יישוב עלוב ומוזנת. היה ברור אפילו לי שתל-צור אינה מסוגלת לקלוט נוער. כבר היינו בארץ חודשים אחדים, וקבוצתנו עדיין לא הושלמה, על-פי התפיסה שעל כל קבוצה להיות מורכבת מעשרים נערים ועשר נערות. לנו חסרו נערות. נערות מעטות עלו ארצה והיה הכרח לחלק אותן בין כל חברות הנוער.

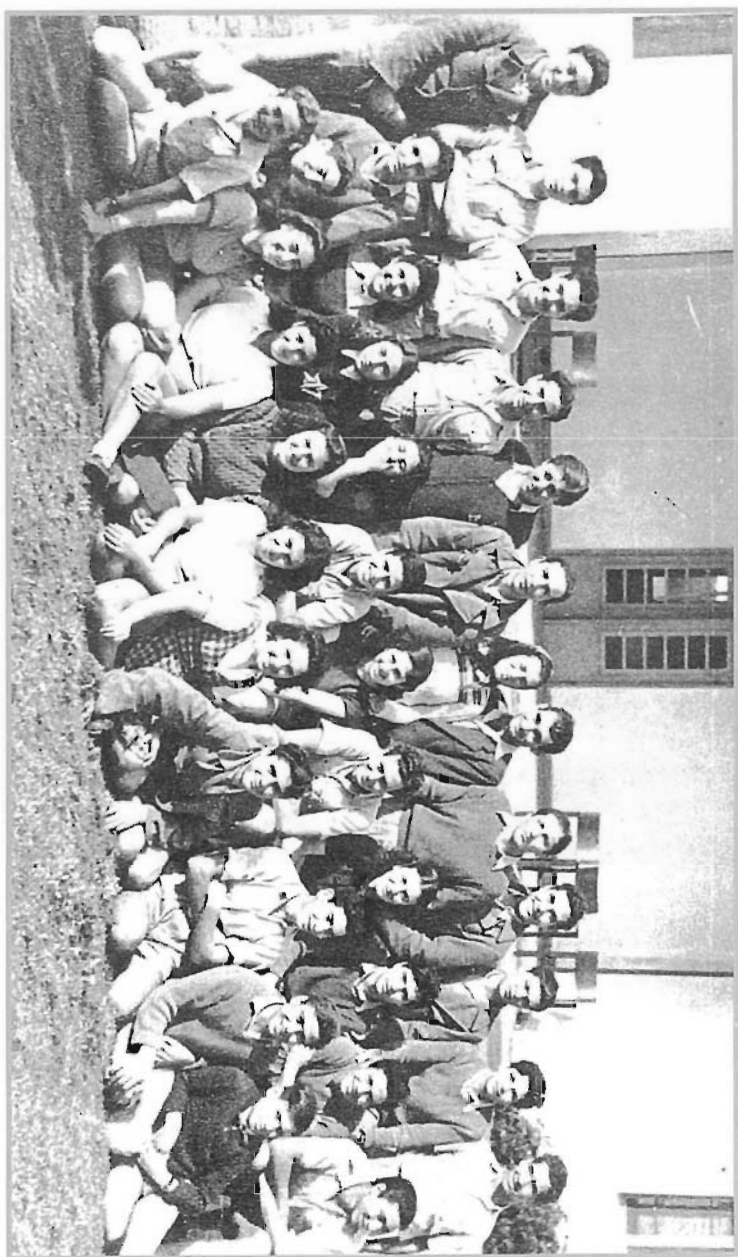
בינתיים הגיעה ארצה אחותה של זלדה, שושנה, והיא צורפה אלינו לשמחת כולנו. איתוד משפחות היה עיקרון מנחה בעליית הנוער. אבל צירוף נערה שאינה בת המשפחה היה בעיה לעצמה. באותם הימים קיבלתי הודעה שמגיעה ארצה מלכה, אחייניתה של האסיסטנטית של אבי בבית המרקחת שלו, והתבקשתי להביא אותה לגבעת-חיים. זה לא היה קל כל עיקר. היה עלינו לשכנע את הנריאטה סולד, שאף כי מלכה אינה קרובת משפחה, כמוה כקרובה.

כשהגיעה מלכה ארצה לקח אותי ישעיהו לבית העולים, בתקווה שיחד תהיה לנו השפעה רבה יותר על הנריאטה סולד. היא אמנם לא הבטיחה דבר אבל ביקשה להיעזר בי כמתורגמנית לריאיון הנוער מתורכיה. ישבתי בחדר שלה ותרגמתי כמיטב יכולתי לשתי השפות. השתדלתי מאוד למלא את תפקידי להיות "מתורגמנית" טובה, אבל כשנשאלה מלכה אם הכשירו בביתם את הפשר, אף כי לא הבנתי בזה הרבה, וכדי שלא תישלח לקיבוץ דתי, אמרתי להנריאטה סולד ש"אצלנו בתורכיה עושים את זה בשביל הטעם". היא כעסה עלי ואמרה: "עלייך רק לתרגם ולא להביע דעה!" הבנתי שקלקלתי במקום לעזור והייתי אומללה. אבל בתום הביקור היא היתה מאוד נחמדה אלי, הודתה לי על עזרתי, החמיאה לי על העברית שלי ונתנה לי פרס: את מלכה.

התקדמנו בלימודים, העברית שלנו השתפרה, התחלנו ללמוד תנ"ך, היסטוריה, ציונות, ידיעת הארץ. היו לנו שיחות, הרצאות ועוד. למדנו ריקודי עם והיו לנו מסיבות. אבל מסיבות משותפות עם הנוער המקומי, למרות המאמצים של המדריכים והרצון שלנו, היו מעטות מאוד. רק שתי בנות היו אתנו בקשר: אחת בשם זיוה, וחברה של יצחק, חברנו, נערה בשם רותי.

עדיין לא דיברנו רק עברית בינינו. אני זוכרת שדיברתי עם כל אחד בשפה אחרת. למשל עם זאב, זלדה, ברוך, שמואל ויצחק דיברתי עברית, אף כי הדבר לא נשמע טבעי. עם אחרים דיברתי תורכית או ספרדית. וכמובן שעם שושנה ומלכה, שהגיעו באיחור, ועדיין לא למדו עברית דיברתי ספרדית (ספניולית). ידעתי, שאם לא אתחיל לקרוא ספרים, ספרות יפה בעברית, לא אתקדם בידיעת השפה כפי שרציתי.

בספריית גבעת־חיים, לשמחתי, לא היו ספרים בצרפתית. קראתי, אפוא, בעברית. הספר הראשון שקראתי היה "קטינא". אני מניחה שלא הבנתי מחצית מהמילים, אבל נהניתי! ומאז החלטתי שאקרא רק עברית. אחרי שבירת המחסום, זה לא היה קשה. בתום חצי שנה הצטרפנו לנוער העובד. באו "אנשים חשובים" מתל־אביב, נערך טקס יפה ועלי הוטל להיות "הדוברת" מטעם חברת הנוער. ובזה תם ונשלם המעבר שלי מ"בית־ר" לתנועת העבודה.

חברת הנערך החורבנית גבעת-חיים 1943

גבעת-חיים 1944; זלדה, שושנה וזיוה

גבעת-חיים 1944; רבקה, שושנה, זלדה, מלכה וזיוה

אחרי זה הגיע תור הגדנ"ע, שמיד כבש את לבי. הייתי מחכה בכליון עיניים לימי אימון שלא היו מספיק לטעמי.

יום בהיר אחד הגיעה סבתא של אחת הבנות מאדירנה לבקר את נכדתה. היא היתה עמנו ימים אחדים. קיבלנו אותה יפה ושמחנו לשלוח אתה מכתבים ודרישות שלום למשפחות. אבל בשובה לאדירנה, כל שסיפרה, לכל מי שרצה לשמוע, היה שהבת של "הרוקח" עובדת בניקיון השירותים של הקיבוץ! הורי היו בהלם. הם קיבלו ממני מכתבים על החיים הנהדרים בקיבוץ, העבודה בפרדס, בגן-ירק ובכרם, ועל הלימודים, ועל המדריכים המסורים ופתאום הפתעה כזאת! ואז התחילו להגיע מכתבים עם שאלות רבות. היה קשה להסביר להורי מה הן תורנויות. עשיתי כמיטב יכולתי, כתבתי להם שכולם עושים זאת לפי התור. אפילו המבוגרים בגיל הורי, בוגרי אוניברסיטאות. כתבתי על השוויון בכול, אך זה לא עזר. אז התחילו ללחוץ עלי, עכשיו שאני כבר יודעת עברית, להגשים תכנית ישנה, ולצאת ללמוד באוניברסיטה.

כתבתי להם מכתבים ארוכים להסביר למה איני יכולה לעזוב את הקיבוץ, וכי אני רואה חובה להשתתף בבניין הארץ, וכי ברגע זה אלה הם הדברים החשובים באמת. הלימודים יכולים לחכות, כתבתי.

הם לא יכלו להבין מה קרה לבת שלהם, שתמיד אהבה ללמוד, והנה שינתה את דעתה. דוד מתל-אביב נשלח להשפיע עלי, אבל שום דבר לא עזר. נשארתי, כי הרגשתי שדברים חשובים מלימודים מתרחשים ורצייתי שיהיה לי חלק בהם.

החברה עדיין לא היתה מגובשת. לא כולם היו חברים זה לזה, היו יריבויות, קנאה, ויכוחים קשים ואפילו מריבות. ערב אחד התאספנו וחיכינו למדריכים כדי להתחיל באספת חברים. בינתיים היו ויכוחים, אני אמרתי משהו שלא מצא חן בעיני בחור אחד. והוא פשוט נתן לי סטירה. והוא עוד אמר: "תבכי עכשיו!" ותשובתי היתה: "אני בוכה רק אם בן אדם מרביץ לי!" היתה דממה ותדהמה בחדר. ואני המשכתי לשבת כמה דקות ואז יצאתי החוצה, וזלדה אחרי. מצאנו לנו פינה ובכינו ובכינו. אלו היו הרגעים הקשים. המדריכים עשו כל שביכולתם לשיפור הקשרים החברתיים בקבוצה

ולהגברת התודעה החברתית. המעורבות שלי בחברה לא היתה משביעת רצון והיה עלי לחץ כבד. כיוון שהייתי ביישנית מטבעי לא עשיתי די למען הכולל, והיו שחשבו אותי למתנשאת. אבל זה נודע לי מאוחר יותר.

המדריכים חיפשו דרכים לקרב אותנו ולגבש חברה, ובתום שנה לכואנו ארצה הכנו, בעזרת במאי מקצועי, הצגה שכולנו השתתפנו בה. הבמאי, איש מקצוע מעולה, הפיק מאתנו הצגה כמעט מקצועית עם תפאורה ותלבושות שנתפרו במיוחד במחסן הבגדים. ההצגה עסקה בפרשת תל-חי.

עבדנו על זה שבועות ארוכים, והמאמץ המשותף הניב הצלחה כבירה. הוזמנו להצגה גם חברי הקיבוץ וגם חברות הנוער מתורכיה, ממעברות ומעין החורש.

חברי הקיבוץ היו מלאי התפעלות והמדריכים היו גאים בנו. אנחנו היינו מלאי סיפוק וזה באמת עזר לגיבוש חברתי.

באותה תקופה, היה לי חבר. החבר הראשון שלי. אהבת נעורים תמימה — ראובן. קראנו לו רֶנָה. היינו עדיין ילדים ובכל זאת היחסים היו מורכבים. הרקע שלנו היה שונה. הוא בא מהעיר הגדולה איסטנבול וחיי שם היו שונים משלי. וגם באופיינו היינו שונים. היחסים בינינו ידעו עליות וירידות והדבר גרם לי סבל. בסופו של דבר הוא עזב אותנו והתגייס לפלי"ם.

אהבתי מאוד את גבעת-חיים: החברים, המשק, הדשאים, הפרחים, וללכת, לימים אף יחפה בשבילים הלא סלולים של אדמת חמרה אדומה אחרי הגשם.

רוב הבנות לבשו מכנסיים קצרים גם בחורף. לא היה לנו קר, אבל ישעיהו חשש שנתקרר. הוא נסע לחדרה וקנה לנו גרביים 3/4. זו היתה מחווה נאה, אבל התוצאה היתה מצחיקה... אני אהבתי אפילו את האוכל האשכנזי-פולני של הקיבוץ, אבל רוב החברים שלנו לא אהבו את האוכל ותמיד ביקשו "במקום". לא חשוב מה הגישו. גם כשהיו מביאים להם מראש את ה"במקום" ביקשו במקום. היו בינינו, אמנם מעטים, שלא התאקלמו ועזבו את הקיבוץ. בקיץ היו באים תלמידי גימנסיה, לכמה שבועות, למחנות עבודה. אחדים מהם התעניינו בנו.

התיידדתי עם בחורה ירושלמית נחמדה והיה לנו נעים ומעניין ביחד. היא סיפרה לי על ירושלים על הלימודים בגימנסיה. ואני סיפרתי לה עלי ועל הלימודים בתורכיה. וכך הכרתי לראשונה נערה ישראלית עירונית בת גילי.

בימים ההם החלו לשוב ארצה החיילים המשוחררים מיחידות הצבא הבריטי ומהבריגדה. ולגבעת־חיים חזרו המגויסים שלהם; ובהם בן־אהרון. קבלות הפנים היו נרגשות והשמחה דבקה גם בנו. במסיבת הקיבוץ לרגל המאורע התבקשתי לברך את הבאים בשם חברת הנוער. היתה לי אימת הציבור, אבל לא היתה בררה. לרבים מהחיילים המשוחררים היתה זו הפתעה גדולה. הם לא ידעו כלל שנוער מתורכיה מתחנך בקיבוץ שלהם, וכי הגיעו עולים מארץ זו. כל אותו זמן המשכתי להתכתב עם החברות שלי בתורכיה. סיפרתי להן על הארץ הנפלאה, על העבודה, על חברי הקיבוץ, על הלימודים ועל התכניות לעתיד. לימים נודע לי שהתכתבות זו נשאה פרי — כולן עלו ארצה.

בינתיים קרב המועד של סיום שתי השנים של חברת הנוער. פתחנו בהכנות למסיבת סיום ובה "הצגה", "עזרא ונחמיה", הפעם בלי במאי מקצועי. המדריך ראובן והמדריכות גרטה ומרים עמלו קשה וחבר שלנו, שמואל, שחקן ובמאי מלידה, העלה את רמתה. התלבושות, מבד יוטה, היו יפות ומיוחדות במינן. ואז הגיעה השעה להחלטה הגורלית על עתידנו. היו כמה אפשרויות: להקים קיבוץ חדש בשיתוף עם הכשרות נוספות, להצטרף לקיבוץ קיים או, להתנדב לפלמ"ח.

הגיוס לפלמ"ח

היו אספות אין ספור עם המדריכים ובלעדיהם, שיחות, הרצאות. דיברנו והתווכחנו. לי לא היה כל היסוס. רציתי להתגייס לפלמ"ח! ולשמחתי ההחלטה היתה: מתגייסים לפלמ"ח כהכשרה מגויסת. הגיוס עצמו לא היה תגיגי או מרשים; לא קיבלנו הסברים, מידע ולא חתמנו על שום כתב התחייבות. בא מישהו ואמר שאנחנו מגויסים וכי נישלח ל-3 תודשים לעזור להתיישבות של "חומה ומגדל" בכיר-עסלוג' שבנגב. (קבוצת רביבים).

בדיוק בתום שנתיים היה עלי להיפרד מהקיבוץ, מהחברים ומהמדריכים. הפרידה היתה קשה מאוד, בעיקר מהמדריכים, שדאגו לנו כמו הורים, הקדישו לנו גם מזמנם החפשי, ימים ולילות, ונטעו בנו ציונות, ערכים, מוסר עבודה ואהבת הארץ. עם המטען החשוב הזה הייתי מוכנה להמשך הדרך. כל ימי אכיר טובה לגבעת-חיים ולתנועה הקיבוצית.

נפרדתי מכל האהוב עלי בגבעת-חיים ובחודש אוגוסט 1945 ירדנו לנגב.

קיבוץ רביבים היה ריבוע מוקף חומה. בפנים, לאורך החומה, היו חדרים למגורים, חדר אוכל, מטבח, מקלחות וזה הכול. בתוך החומה ומחוצה לה הכול היה ריק וצהוב. מתוך לחומה היה אוהל גדול לאירוח.

הגענו ומיד "כבשנו" את המקום. היינו עשרים וכמה בנים ובנות. חברי הקיבוץ היו כעשרה. היינו הרוב.

זו היתה הפעם הראשונה שראיתי את הנגב. חוויה מיוחדת. מימי לא ראיתי מדבר, ואנשים שחיים בתנאים כאלה. זה היה פרק חדש ב"השכלה" שלי. התחלתי להבין מהי "הגשמה" באמת.

העבודה היתה קשה ולא מעניינת אבל הכרחית. עבדנו בסיקול, איסוף הסלעים והאבנים מהשרות כדי להכשיר את הקרקע לחקלאות.

חוץ מהעבודה זכורים לי טיולים בסביבה, ערבי שיש, אבל לא

יותר. מכל חברי הקיבוץ, בחורים בלבד, אני זוכרת שניים שגילו בנו עניין: אברהם נגב וששון.

היו לי שיחות ארוכות אתם ולמדתי מהם הרבה. המשכתי להתכתב אתם גם אחרי שעזבנו את רביבים.

ששון היה מלך הבדואים! הם היו באים לאוהל האורחים הגדול לשיחה ולקפה. הבדואים העריצו אותו וראו בו חבר. לפעמים היה מזמין גם אותנו. ישבנו פעורי פה. הכול היה חדש כל-כך. ששון היה מספר לנו סיפורים, אגדות ובדיחות.

מים לא היו במקום. רק מים מליחים. את המים המתוקים היו מביאים ממרחקים. לא תמיד היו די מים ונאלצנו להתקלח במים מליחים, שאינם יפים לשער. בדרך כלל היו הבנים תופסים את המקלחת וגומרים את המים בטרם יגיעו הבנות.

אברהם סיפר לי על היופי והעצמה של השטפונות בוואדיות של הנגב והבטיח לקחת אותנו לראותם כשיופיעו הסימנים הראשונים. ואולם רק כעבור חמש עשרה שנים, כשגרתי בבאר שבע, ראיתי לפעם הראשונה את היופי הזה.

בחודש נובמבר נפרדתי מהנגב, שבינתיים למדתי לאהבו, והקבוצה שלנו יצאה לגליל ל"בסיס" של ההכשרה המגויסת בקיבוץ חולתא. שם הצטרפה אלינו חברת נוער תורכי מרמת הכובש ויחד היווינו מחלקה בפלוגה ט' של הגדוד השלישי של הפלמ"ח.

היום שהגענו לחולתא היה גשום ואפרורי ומסביב היה בוץ כבד ושחור. הכול היה כה שונה ממה שהכרנו עד אז בעמק חפר והנגב. אגם החולה היה אז במלוא הדרו, על נופו היפהפה ועל הצבעים המתחלפים בכל שעות היום, והצמחייה המיוחדת. ים החולה קראנו לו. האם אפשר להאמין היום ששחינו שם, שטנו ודגנו דגים?

חיברנו פתגם על החולה: "קטן כצלחת אבל פרטי שלי".

המגורים שלנו היו לבדיחת הקיבוץ. לא היו בניינים או צריפים לשכן אותנו בהם, והמקומות הזמניים היחידים היו הלול, והברווזייה — ענף שחוסל.

אלה היו מבנים מיוטה. הקירות — בד יוטה רתוק למסגרות עץ ומסויד בלבן. הגג היה מפת.

היו גם מיני חלונות עם רשתות. המבנים הארוכים חולקו לחדרים ל-4 או ל-6 דיירים. באותה תקופה גם החלטנו לגור בנים ובנות יחד. לא ידעתי מה מוזר ומשונה בעיני יותר — לגור עם הבנים, או הברווזייה שבה גרתי בחדר עם עוד חמש נפשות.

הקיבוץ היה צעיר, החברים והחברות צעירים ויפים. גם שם היו לנו מדריך ומדריכה מטעם הקיבוץ, שעזרו לנו להתאקלם במקום החדש. כל החברים היו נחמדים אלינו.

הדיג היה הענף העיקרי של הקיבוץ. רוב החברים עבדו בדיג, מלאכה קשה ומפרכת שנעשית בעיקר בלילות. בשובם בבוקר רטובים, עייפים, עם סירות מלאות דגים הם נראו מאושרים וכולנו רצינו לעבוד בדיג! ואני, הגעתי לכל היותר לתיקון הרשתות. אבל כמובן לא עבדתי רצוף ולא זמן רב. אבל רכשתי לי שם ידידה חדשה, חנה. היא לימדה אותי את המלאכה וגם אחרי שעזבנו את חולתא המשכנו להתכתב.

בחולתא התחילו החיים החדשים שלנו בתור מחלקת פלמ"ח. היה לנו מפקד מחלקה, שבקושי ראינו, ועוד שלושה מפקדי כיתות: יהושע, חיים ואברהם. למפקד המחלקה היו תפקידים גם מחוץ למחלקה ועול ההדרכה נפל בעיקר על שלושה המ"כים. אט-אט היינו לחיילים. אהבנו והערכנו את המפקדים, והיה לנו רצון עז להצליח, ולכן השתדלנו להיות "בסדר" — בלימודים ובאימונים. שאפנו להגיע להישגים כמחלקה טובה וממושמצת. אחרי תקופת עבודה בקיבוץ הגיעה תקופת אימונים, שנמשכה שבועיים לערך. היתה אמנם כיתת בנות נפרדת אבל התאמנו גם ביחידות מעורבות יחד עם הבנים.

האימונים הראשונים היו: רובה, רימון, אימוני שדה ביום ובלילה. את השיעור הראשון לא אשכח לעולם. היינו כיתת בנות והמדריך היה יהושע. הנושא: הכרת הרובה. הוא הושיב אותנו על הרצפה מסביבו ופתח בשיעור. הוא היטיב לעשות זאת, בסדר ובהיגיון, ואני כאילו בלעתי כל מילה וכל תנועה שלו, וכששאל מי מוכן לחזור על ההסבר, הצבעתי וחזרתי על הכול, מילה במילה בלי טעויות. יהושע לא אמר דבר, ובכלל לא נראה לי כאילו התרשם מזה. אבל שנים רבות לאחר מכן, לפליאתי, הביע את התפעלותו

עסלוג' 1945: שושנה, מלכה, זלרה, זיוה

חולתא 1946; מרים, יהושע המ"כ, זיוה

מכושר הלמידה שלי.

התאמנו אז גם ב"ספורט שימושי" – שבועיים של ריצה, קפיצות לגובה, לרוחק, טיפוס על חבל, הליכת זיקית, גשר חבלים, ירידה מגג, טיפוס על קיר, אומגה ועוד.

הדריכו אותנו מדריכי ספורט מקצועיים, וגם מדריכה אחת, לבנות – דובה. היתה זו "סדרת אמונים" מוצלחת ונהניתי מכל רגע. הייתי ספורטאית טובה ולא היו לי קשיים.

אימוני שדה בלילה היו לי חוויה מרתקת, מלאת עניין ומתח. יצאנו עם יהושע. היינו מתקרבים לכפרים ערביים ותרגלנו חזירה לכפר, וכן כיבוש עמדת "פילבוקס" לא הרחק מאיילת השחר. לילה אחד היה עלינו לקפוץ מגג של מבנה; ויהושע שאל מי מתנדב להיות הראשון. התנדבתי. הרגשה מוזרה היתה זו, לקפוץ בחושך כשאינ רואים את הקרקע והיא כמו מופיעה פתאום תחת רגליך. לא שכחתי את החוויה הזו וברבות הימים כאשר הייתי מדריכת ספורט פיתחתי שיטה מיוחדת להכין את החניכים שלי לקראת ההפתעה הזאת.

יצאנו לאימונים ולמסעות בגליל. פעם אחת, בשובנו מהליכה מאומצת באזור קיבוץ להבות הבשן, חשתי פתאום שאבדה לי שרשרת זהב עם מגן-דוד, שנתנו לי הורי לפני עלייתי ארצה. הייתי עצובה. כאשר נודע הדבר ליהושע, הוליך אותנו באותם שבילים שהלכנו בהם קודם כדי לחפש את האבדה. לתדהמתי נמצאה השרשרת.

המשכנו באימוני נשק, זריקת רימון וכיוצא בזה, אבל למטווח לא יצאנו. חששו מהבריטים.

את המטווח הראשון שלי עשיתי, לבסוף, בסבך של הגומא, בכיצות החולה, שם הרעש היה נבלע. אך זאת, זמן רב לאחר מכן, כשכבר הייתי מדריכת ספורט וחונכת.

יום בהיר אחד הודיעו לי שאני יוצאת לקורס מדריכי ספורט. וכך התחלתי את קריירת הקורסים הארוכה שלי בפלמ"ח. נאלצתי, בפעם הראשונה אחרי יותר משנתיים, להיפרד לזמן ארוך מהחברה שלי, שבינתיים התגבשה, התחזקה והיתה לביתי החדש.

קורס מד"סים

בחודש מרץ 1946 הגעתי למושב ביתן-אהרון, שבו נערך הקורס. היה שם במרכז המחנה בניין ישן בן שתי קומות ובקומה השנייה היו חדרים לבנות. מהתקופה הזאת, הקצרה מאוד, זכור לי ביקור של מד"סית ותיקה — סימה. עצותיה הרשימו אותי מאוד. לצערנו לא המשכנו את הקורס! התברר שהבריטים מראים התעניינות גדולה בנערים ובנערות הרבים הנמצאים במקום והוחלט לפזר את הקורס. לשמחתי, זמן-מה לאחר מכן הוקם מחנה גדול לקורס גדול יותר בחפציבה שליך חדרה והקורס נפתח מחדש.

קורס מדריכי ספורט: חפציבה

זה היה מחנה אוהלים ענק ובו מתקני ספורט ליד נחל חדרה שאף הוא שימש אותנו כ"מתקן ספורט".

היו בו עשרות רבות של בחורים ורק עשר בחורות. גרנו 3-4 באוהל. לא הכרתי אף אחד חוץ מפילון, מהפלוגה שלנו, פלוגה ט'. זה היה הראשון בסדרת הקורסים שבהם היינו יחד. ולימים אף הדרכנו יחד. אחדות מהבנות הכירו זו את זו קודם. כולן היו ילידות הארץ, ולהן עניינים משותפים רבים. תחילה חשתי בדידות, אבל לא עבר זמן רב והתחילה חברות יפה אף כי תחרותית מאוד. כולנו רצינו להצטיין. אחת מהן היתה חברתי הקרובה, שלומית מקיבוץ גבת, בחורה רגישה ונהדרת. לדאבון הלב היא נפטרה שנים אחדות לאחר מכן בגיל צעיר מאוד.

האימונים היו קשים. היום היה מתחיל השכם בבוקר, בריצה.

האימונים וההרצאות היו נמשכים עד שעת לילה מאוחרת.

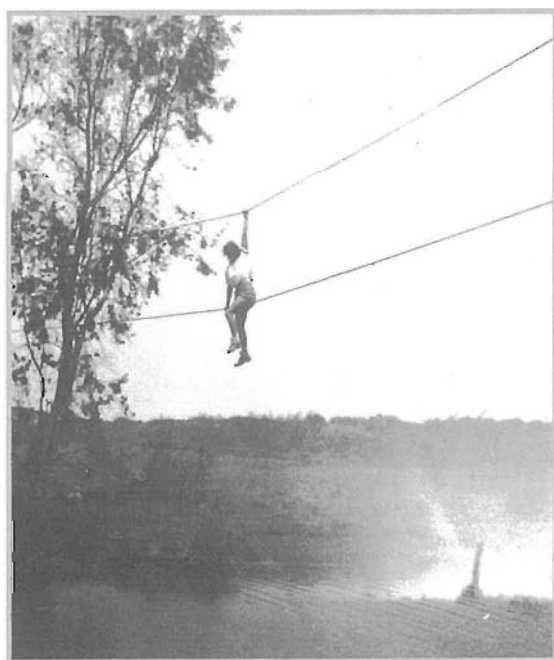
המקצועות היו מגוונים: ריצה, התעמלות ומקצועות החבל — גשר חבלים, הליכת זיקית מעל נחל חדרה, טיפוס על חבל — קפיצות לגובה ולרוחק, קפיצה ממקום גבוה לתוך יריעת ברזנט. טיפוס על קיר, טיפוס על סלעים בעזרה הדדית ו...אומגה. אפילו התאמנו בזריקת רימון לתוך חלון.

והיו כמובן גם לימודים עיוניים, הרצאות, שיעורי הדרכה, הכנת "מערכי שיעור" ועוד. חומר בכתב היה רק מעט. אחרי כל יום פעילות הייתי רושמת לעצמי את עיקרי הדברים. המדריכים היו נהדרים. רק שמותיהם הפרטיים זכורים לי: עקיבא היה מפקד הקורס, ולצדו מוסה, שורה, שמוליק, ועוד. המדריכה הראשית היתה כרמלה, ספורטאית מעולה, אלופת הארץ בקפיצה לגובה, בחורה תמירה, יפה ומרשימה.

בימים הראשונים של הקורס אחרי האימונים היו לי כאבי שרירים קשים, אבל אחרי שהכאבים פסקו, השרירים התחזקו, הייתי כבושר טוב ושוב לא היו לי בעיות. יכולתי לעשות הכול — אפילו

קורס מד"סים - תרגיל "אומגה" 1946

תרגיל על חבל

טפוס על מצוק

זיזה ופילון על עץ 1946

תמונה קבוצתית

כיתת הכנות עם המדריכים מוסר וישור

טיפוס מדרגה על חבל, תרגיל קשה ביותר. יום אחד התנדבתי להדגים תרגיל הצלה בגשר חבלים מעל נחל חדרה וקפיצה לנחל! למדנו גם ג'י-ג'יטסו (ג'ודו). היו לנו, לבנות, הישגים רבים לרבות בריצה למרחק שישה ק"מ.

כעבור זמן-מה הצטרפה אלינו זהרה לביטוב, בחורה מלאת מרץ וכוח רצון עז. מהיום הראשון רצתה לעשות הכול. אבל התקשתה בזה. ניסיתי לנחם אותה: תמיד זה כך. ונחוצה סבלנות. אחרי ימים אחדים תהיה בכושר. אבל היא לא היתה מוכנה לקבל את זה בשום אופן! בקורס ההוא היתה אתנו גם תמר מהרשק, לימים בר-לב. היא היתה בכושר מצוין ודבר לא היה קשה עליה. היא גם היתה היחידה שזכתה לביקורים, שכן חיים בר-לב בא מדי פעם לבקרה.

התנאים בקורס היו קשים: קימה השכם בבוקר ושעות רבות של פעילות גופנית ועיונית. כל הזמן רצינו לישון והיה קשה לקום בבוקר. היינו גם מאוד רעבים, אבל למזלנו היה אוכל טוב ומספיק. הקורס הסתיים בתרגיל יוקרתי — גולת הכותרת שלו — החלקה באומגה מעל נחל חדרה.

פגם אחד היה בו. לא היתה כביסה מאורגנת, והיה על כל אחד מאתנו, בזמנו החפשי ובתנאים המינימליים, לדאוג לעצמו. עובדה זו גרמה שבאמצע הקורס סולק ממנו אחד החניכים הפופולריים ביותר, שייקה אופיר, ספורטאי מעולה ושחקן מחונן, שבכל ליל שבת היה מבדר אותנו בהצגות מאולתרות.

בוקר אחד הוא נעדר ממסדר הבוקר וכששלחו לקרוא לו, סירב לבוא. הוא מכבס גרביים, אמר. אין לו ולו זוג נקי אחד.

הוא גורש מהקורס. הדבר ציער אותנו מאוד ומישהו חיבר מילים המבטאות את צערנו על-פי השיר הנפוץ אז "אני רעב, בטני מצטמקת מרעב". אך גם ההומור לא עזר. שייקה לא הוחזר לקורס. עם כל הקשיים, הקורס הזה, הראשון שלי, היה בעיני משהו יוצא מהכלל. אהבתי כל רגע. אהבתי את הנוער הישראלי, את המדריכים, ואת המקום. לא רציתי שיסתיים.

כיוון שזה היה קורס ספורט, הורשינו לצלם תמונות מהקורס, ועם סיומו קיבלנו תמונות למזכרת.

עם סיום הקורס, חזרתי למחלקה שלי בחולתא, שם המשכתי,

כמו כולם, בעבודה ואימונים, אבל בנוסף לכך הדרכתי בספורט שימושי. בהתחלה זה היה מחר בעיני ובעיני החברים שחזרתי מהקורס כמדריכה שלהם. הרי זה לא כבר הייתי חניכה כמוהם. אבל לקחתי את התפקיד ברצינות רבה ועד מהרה גם החניכים התייחסו אלי כך, כי ראו שרכשתי ידע רב ושיש מה ללמוד ממני. ובכל זאת היו כמה קוריוזים.

בשיעור ג'י'וג'יטסו עם הבנות, אחד התרגילים החשובים היה "הורדת זקיף", שעיקרו לא יתרון הכוח, אלא ההפתעה. אחרי דברי הסבר קצרים היה עלי להדגימו — להעמיד את אחת הבנות בגבה אלי ולהפתיעה בתנועה חשאית ומהירה. הבנות פחדו מאוד. וכל אחת מהן ביקשה שלא עליה אדגים את התרגיל. הקרבן היתה, אפוא, תמיד זלדה — החברה הכי טובה שלי, בחורה אמיצה.

עם הבנים היו בעיות אחרות, אמנם גם בהם היו שפחדו, אבל בדרך כלל הם השתדלו לעזור לי ולרצות אותי. יום אחד הדרכתי כיתת בנים בירידה בחבל מגג בניין — הבניין הגבוה ביותר בחולתא, בן שתי קומות. הסברתי איך בדיוק צריכה להיעשות הירידה: עוברים את המעקה, וזה הקטע הקשה, ואחר-כך, בעזרת הידיים האוחזות בחבל והרגליים המרחיקות את הגוף מהקיר, יורדים. אחרי שגמרתי ווידאתי שכולם הבינו, התחלתי לרדת. ואז אמר נער מודאג אחד: "זויה, את לא צריכה להדגים. הבנו טוב מאוד איך, ואנחנו נעשה את זה!" זה הצחיק אותי. כמוכן שהמשכתי, ואחרי זה הורדתי את כולם אחד-אחד, לרבות את המפחדים.

נשלחתי להדריך גם במחלקות אחרות בדרך כלל יחד עם פילון. השיא בהדרכת ספורט שימושי היה בחורשת גינוסר. בקיץ הוקם שם מחנה ענק, ואליזו זומנו כל המדריכים והמדריכות. גרנו בחורשה. המגורים שלנו היו עץ לאיש, מזון ומעליו כילה. היה כמובן מטבח, ומין "חדר אוכל". מתקני הספורט הדרושים להדרכה לא חסרו.

החניכים הגיעו אלינו במחזורים. כל מחזור 10 ימים, אנו המדריכים נשארנו שם כ-4 חודשים והדרכנו כל הזמן — מזריחה עד שקיעה.

החניכים קיבלו תקופת אימוץ נהדרת במקום יפהפה והגיעו להישגים בנוסף לכל המקצועות הרגילים — ריצה, חבלים, קפיצות וכו'. היו גם שיעורי שחייה בים כנרת ובכל רגע פנוי כולם קפצו לים.

אך אני לא יכולתי להתרחץ בכנרת, כי לא היה לי בגדיים. כשנודע הדבר ליוסל, האפסנאי שלנו, בחור מיוחד עם המון נשמה, באחד מביקוריו במחנה, נתן לי כסף מהקופה ושלת אותי לקנות לי בגדיים. (ולא לשכוח להביא קבלה).

ריצות הבוקר עם הבנות היה כרוך בהן מאבק קשה. היה עלי למשוך אותן עמי אחת-אחת ולשכנען שאפשר גם אפשר להמשיך, אפילו כשיש הרגשה שהנה הן נופחות את נשמתן. אבל בסוף המחזור כאשר היינו מגיעות לריצה של ארבעה ק"מ, כולן היו מאושרות וגאות. גם בתרגילי החבלים הגענו לתוצאות טובות. והשיא, כמובן, היה האומגה בסיום הקורס, הפעם מעל ואדי עמוד. לאחר שהותקנה ה"אומגה", בגובה רב בצד אחד של הוואדי וקרוב לאדמה בצד האחר, היה עלינו לבדוק אם השיפוע הוא נכון, אחרת הירידה יכולה להיות מהירה מדי או להיעצר, שניהם מסוכנים מאוד. היינו משלחים שק מלא חול במשקל גוף ממוצע, ואחר-כך מישחו היה אמור לנסות את האומגה וגם להדגים ירידה ועצירה נכונות. אני התנדבתי לזה פעמים רבות, ונהניתי מזה מאוד. אבל פעם אחת, באיך שק, קיבלתי עלי לנסות את השיפוע. עד מהרה התברר לי שהחבל מתוח מדי. אף כי השתדלתי לעצור כל הדרך, הנחיתה לא היתה רכה, וחטפתי חבטה הגונה.

כאשר עמדתי בעמדת היציאה של האומגה להסביר, לעזור ולשכנע את החניכים לרדת, נתקלתי בתגובות רבות ושונות. לא לכולם היה קל הדבר, ובזה לא היה כל הבדל בין בנים לבנות. האומגה מלמעלה נראית מפחידה למדי!

עם כל מחזור חדש היה עלי להתחיל הכול מהתחלה. היו לזה יתרונות וגם חסרונות. חופשות לא קיבלנו אבל היינו חבורת מדריכים מלוכדת וזה הקל עלי מאוד. מפעם לפעם היינו יוצאים בלילות ירח לשוט בכנרת, לפעמים עד "וילה מלצ'ט", יושבים שם ושרים מסביב למדורה. והכול היה כה יפה ורומנטי!

גם לי היתה, כמו לכולם, פינה משלי בחורשה. עץ, מזרן וכילה. אבל היה לי שכן, פילון, בחור מקסים, רגיש, חרוץ, ספורטאי נהדר וגם מתאגרף. כולם אהבו אותו.

שם פרחו הידידות בינינו. למדנו להכיר זה את זה. סיפרנו זה לזה על הילדות שלנו, ועל התכניות לעתיד. דיברנו על לימודים. עוד לא ידענו ששנינו נצא יחד לקורס מ"כים וקורס מ"מים.

יום אחד כשחזר מטבריה לחורשה הביא לי מתנה: מחרוזת שבלולים ורודים קטנטנים. "את יודעת מה הצבע הוורוד מסמל?" שאל והשיב: "ידידות ענוגה." מחרוזת זו שמורה עמי עד היום. מזכרת מפילון.

בימי שישי בערב היינו עורכים קבלת שבת. לפעמים שיבצנו בה תכנית אומנותית, אבל בעיקר שרנו. באחד המחזורים השתתפה נעמי פולני ואז נהנינו מבידור על רמה גבוהה. היא היתה כוכב, וכולנו נהנינו מאוד. לשמחת כולנו היא כל-כך אהבה את הקורס, שביקשה להישאר למחזור נוסף. האישור ניתן, באופן יוצא מן הכלל.

גם זה נגמר וכמו תמיד חזרתי למחלקה שלי בחולתא — לעבודה, לאימונים, להדרכה. אבל לא יצא זמן רב וההכשרה שלנו נתבעה לשלוח 2-3 חברים לקורס מפקדי כיתות. זה כבר היה עניין רציני ביותר, קורס מפקדים, ולא עוד מדריכי ספורט בלבד. המפקדים היו אמורים להישאר בפלמ"ח, על-פי מכסה מסוימת שכל הכשרה מגויסת היתה חייבת בה, גם אחרי סיום שתי שנות השירות המקובלות. מאוד רציתי לצאת לקורס.

היתה אספת חברים ודיברו על זה בלי סוף, אבל בסופו של דבר, המפקדים הם שהחליטו, ואני נשלחתי לקורס מ"כים. בסוף שנת 1946 יצאתי לקורס מ"כים בקיבוץ דליה, שבו נערכו אז קורסים רבים.

בפאתי חצר המשק הוקמו צריפים ארוכים, המיועדים לחדרי לימוד ומגורים. מפקד הקורס היה רפי גינצבורג, ה"תרנגול". באותה תקופה הבריטים ערכו "חיפושים" רבים בקיבוצים, לכן הקורס התנהל בסודיות גמורה. מספר המשתתפים היה מועט, והקורס היה קצר ביותר. אחרי הקורס היסודי בדליה עברנו השתלמויות

בקבוצים אחרים.

הקורס היה אינטנסיבי ביותר. היה עלינו ללמוד חומר רב בזמן קצר. התאמנו ולמדנו שעות רבות ביום ובלילה. בכיתה שלי היה גם רחבעם זאבי (גנדי). פעמים רבות היינו באותה "חוליה", למדנו יחד והכנו תרגילים ביחד. היו לנו ויכוחים על פתרונות שונים, ולימים, בשיחה שהיתה לי עמו, התפלא גנדי לשמוע כי אז הייתי כמעט עולה חדשה, ולא צברית כפי שחשב.

גם פילון היה באותו קורס אבל לא היינו באותה כיתה. עם סיום הקורס יצאתי להשתלמויות מעוטות משתתפים, באשדות-יעקב באימוני שדה, ובקיבוץ דפנה בטופוגרפיה. בתום השתלמויות אלה הוצבתי כמפקדת כיתה בכפר-גלעדי.

וכך עזבתי את ההכשרה שלי, שהיתה "הבית" שלי מאז עלותי לארץ, והתחלתי את "הקריירה" שלי כמפקדת בפלמ"ח. (ההכשרה שלי עברה לבית השיטה ומשם עלתה על הקרקע בחלוצה, היום קיבוץ משאבי שדה).

המחלקה בכפר גלעדי היתה הכשרה מגויסת של ילידי הארץ, יוצאי תנועת נוער, מגובשים ובטוחים בעצמם ובדרכם. היה זה נוער משכיל, חדור אמונה בהתיישבות העובדת. הם כבר ידעו שבתום השירות בפלמ"ח הם עתידים להקים קיבוץ חדש, לא הרחק מכפר גלעדי, במעין-ברוך. והראשונים כבר היו שם! והנה מגיעה לשם מ"כית חדשה, לא ילידת הארץ. היה קשה לחדור בעד השריון הזה. לעתים חשדתי שרוצים להכשיל אותי! לילה אחד, בתקופת האימונים הראשונה, יצאתי עם כיתה לאימוני שדה (א"ש לילה). מיד אחרי צאתנו, במרחק לא רב מהחצר, ניגש אלי אחד הבנים ואמר לי: "זוה, התרחקנו די. בואי נשב בצד ונספר צ'יזבטים. תמיד אנחנו עושים את זה." הדבר הכעיס אותי מאוד, הושבתי אותם והסברתי להם היטב איך אני רואה את תפקידי, חשיבות המשמעת וכו'.

בימים שלא היו אימונים, כולם עבדו. המ"כים לא היו חייבים לעבוד. בתקופה ההיא היינו שני מ"כים במחלקה. השני היה אברהם, לשעבר המ"כ שלי בחולתא. התנדבתי לעבוד. להכשרה היה סדרן עבודה משלה, והוא היה מפנה את העובדים למקומות

העבודה לפי הצרכים של הקיבוץ. אותי היו מסדרים בעבודות שאיש לא רצה לעבוד בהן! למשל: שטיפת כלים במטבח של כפר-גלעדי בליל שבת. הם, החבר'ה, רצו להיות כולם יחד — במעין-כרוך — לקבלת שבת, למסיבה או לאספת חברים. אני לא התקוממתי. עשיתי את העבודה ושתקתי. הדבר עשה עליהם רושם רב. אצל אחדים התעוררו ייסורי מצפון.

לא עברו ימים רבים והוחלט לשלוח אותי להדריך קורס הכנה לקורס מ"כים בן שבועות אחדים. 10 בנים מהמחלקה, המתאימים ביותר לפיקוד, נשלחו לקורס ההוא, בידיעה שהמצטיינים יישלחו לקורס מ"כים. הקורס נערך במחנה גדול ב"פוריה" ועבדנו שעות רבות, כך שיצא לי להימצא זמן רב בחברת ה"חבר'ה שלי" וגם להדריך אותם. בשבועות אלה למדתי להכיר אותם והם למדו להכיר אותי.

התנאים בקורס היו קשים, כמקובל. גרתי בחדר אחד עם עוד 2-3 מדריכים והדבר הקשה עלי מאוד. אף כי הייתי עייפה ביותר התקשיתי להירדם.

היה לי אף רגע של חולשה, שהידק את הקשר שבין החניכים לביני. יצאתי עם כיתה לתרגל בשטח — קריאת מפה טופוגרפית והתמצאות. הלכתי שעות רבות בשמש גלוית ראש, ולא שתיתי. קיבלתי מכת שמש, התעלפתי והחניכים טיפלו בי.

אחרי הקורס, השתנה יחסה של המחלקה בכפר גלעדי כלפי. שוב לא ניסו להתחכם, ונהגו בי בכבוד ובהערכה. ואף ניסו להשפיע עלי שאצטרף לגרעין שלהם!

המתחור הראשי היה מיורצ'יק, מהמנהיגים הבולטים של הקבוצה. ואכן התיידדנו והיינו חברים תקופה מסוימת עד שדרכינו נפרדו. התקופה הזו זכורה לי לטובה. היה נחמד ורגוע. אהבתי את הקיבוץ, את החברים ואף את האוהל שלי. אבל גם זה נגמר. בקיץ 1947 יצאתי לגינוסר להדריך יחד עם פילון מחזוריים של ספורט שימושי.

ערב אחד ביקרו אותנו מולה, מפקד הגדוד, וקלמן, מפקד הפלוגה שלנו. ביקור ידידותי, חשבנו. אבל עד מהרה התברר שלא היה זה ביקור רגיל.

בו בלילה הזמינו את פילון ואותי לצאת לשיט על הכנרת. הלילה היה יפהפה, ירח על פני הכנרת השקטה, המבריקה כראי, ואנו, פילון ואני, תוהים על מה זכינו בכבוד הזה. עד מהרה התברר הדבר: הוחלט לשלוח את שנינו לקורס מפקדי מחלקות. היינו המומים! זו היתה הפתעה מוחלטת.

בעיני היה זה הכבוד הרב ביותר שיכולתי לאחל לעצמי: נמצאתי ראוי לצאת לקורס הגבוה ביותר של "ההגנה". זה היה מרגש וגם מפחיד. האם אעמוד בזה? רק בחורות מעטות עברו את הקורס הזה!

שנינו הבנו כי פירוש הדבר — שירות ממושך. פילון ביקש חופשה בת חודשים אחדים כדי לגשת לבחינות הבגרות. אני ביקשתי רשות לבקר את משפחתי בתורכיה. הם הבטיחו לנו לעזור בזה, לרבות הנסיעה לתורכיה, אחרי הקורס, שכן הקורס עתיד להיפתח מיד, ובבוקר המחרת היה עלינו לצאת לשם. פילון לא יצא ללמוד, ואני לא נסעתי לתורכיה, ואת אבי שוב לא ראיתי יותר.

הקורס למפקדי מחלקות 29.8.1947 מחנה אליהו מס' 1 (ע"ש אליהו גולומב) התחיל כשתי יחידות נפרדות: חציו בגניגר, וחציו האחר בשריד. תחילה היו בו 135 חניכים וחניכה 1. לא כולם גמרו. מפקד הקורס היה מונדק פסטרנק. המפקד הישיר בשריד היה צביקה הורוביץ (גילת). אני הייתי בשריד. המחנה שלנו היה ביער במקום יפהפה. בין העצים הוקם מחנה אוהלים, פינות רחצה ומקלחות שקירותיהן בד יוטה.

קיבלתי אוהל שלם לעצמי, פינוק שלא היה דוגמתו. ולא זה בלבד, אלא גם קוביית מקלחת, לי לבדי.

הייתי מאושרת, ולא רק מהתנאים הנפלאים שקיבלתי, אלא, ביחוד מהמאמצים שהכול עשו ללכת לקראתי. אבל עם זאת, לא נעם לי להיות מיוחסת.

יום גשום אחד בא החובש ואמר ש"אוהל החולים" דולף. אולי אהיה מוכנה להתחלף באוהלים. הסכמתי. אבל קודם שהספקתי לעבור הגיעה פקודה ממפקד הקורס להישאר באוהל. התברר כי כשנודע הדבר למונדק הוא כעס מאוד והורה להשאיר אותי באוהל

שיוחד לי. הוא לקח, כך אמר, שלושה חניכים "מיותרים" כדי לקבל את האוהל הזה למעני. ושם עלי להישאר. כל העניין היה לי מאוד לא נעים.

האימונים היו בעיצומם כאשר התקבלה ידיעה שבן-גוריון יבוא להרצות בפנינו. זה היה אירוע יוצא דופן ונדיר. ההתרגשות היתה גדולה. באותם הימים לא היה קשר רצוף עם מנהיגי היישוב, ובן-גוריון שמימי לא ראיתיו פנים אל פנים, היה המנהיג האהוב והנערץ ביותר על רבים, וגם עלי, כמובן.

בית התרבות בקיבוץ גניגר התמלא מפה לפה, לא רק בתניכי הקורס אלא גם בחברי הקיבוצים מכל הסביבה. כל מי שהצליח להיכנס לאולם היה שם. בן-גוריון עלה על הבימה וכולנו היינו דרוכים ומלאי ציפייה. ובמה פתח את נאמו? "שמעתי שיש חניכה אחת בקורס. שתקום!" השתרר שקט וכולם סובבו את ראשיהם. אין בכוחי לתאר את ההתרגשות שאחזה בי. לא האמנתי למשמע אוזני ולא יכולתי לזוז. רציתי להיעלם. והחבריה אומרים לי: "זויה קומי, זויה קומי!"

במאמץ עליון קמתי. והוא ניהל עמי שיחה פרטית מהבימה. מה שמי? מנין אני? כשאמרת לי שאני עולה חרשה מתורכיה דיבר אתי, להפתעת כולם, תורכית. ובוזה נגמרה השיחה. מחווה יפה, שמצאה לה מקום של כבוד בהיסטוריה הפרטית שלי.

האימונים נמשכו, וחיכינו למכונות ירייה להשלמת האימון בנשק. לבסוף הגיעו שתיים והשמחה היתה גדולה. מכונות ירייה היו נשק נדיר ביותר אז, והיה הכרח להסתירן מפני הבריטים ביער בשריד במערה חשוכה, לא גדולה, שהכניסה אליה היתה מוסתרת ושימשה אותנו כ"סליק".

בבוקר המחרת, עוד קודם שהספקנו להוציא את המכונות לאימון הודיעו למפקד הקורס שחוליית צנחנים בריטים ("כלניות") משוטטת ביער בצורה חשודה ומדאיגה ביותר.

צביקה זימן אותי ושמח להיווכח שיש לי חציאת (אחת ויחידה). הוא הורה לי ללבוש אותה, צירף אלי בחור ונשלחנו לטייל ביער כזוג מתבודד ולדווח על תנועות הבריטים. יצאנו, אריה ואני, יד ביד ל"טיול רומנטי" ביער. לא הספקנו להרחיק הרבה וראינו שהם

מתקרבים למערה, מוצאים את הפתח, משאירים אחד בתצפית ונכנסים פנימה. חזרנו בריצה וסיפרנו לצביקה. בינתיים כל הקורס התאסף סביבנו וחיכו לנו. התגובה הספונטנית היתה להתנגד! אסור להניח להם לקחת מאתנו הנשק. לא היה סיכוי רב שלא ימצאו את הנשק.

התקבלה פקודה להצטייד במקלות ולעלות עליהם, תרתי משמע. כשראה הזקיף עשרות בחורים ומקלות בידיהם, לא התעכב ולו רגע. הוא רץ למערה ותוך שניות יצאו כולם והתחילו לברוח לכיוון המכוננית שלהם. במרוצתם המבוהלת השאירו את הפנסים שלהם. פנס אחד קיבלתי אני והוא שימש אותי ימים רבים. היתה התרוממות רוח אדירה, אבל ידענו שלא רק אנחנו — הקורס — בצרה, אלא הקיבוץ כולו. ואחרי־כך התברר שכך גם כל הקיבוצים שבסביבה!

אנו החניכים, תוך זמן קצר ביותר, פירקנו את הציוד, אספנו הכול — היתה ברשותי מזוודת עור שנפתחת לשני הצדדים, כמו תיק של רופאים, פתחתי אותה וזרקתי הכול פנימה — ובתוך שניות היינו כולנו ליד המשאית שבאה לפזר אותנו ביישובי הסביבה. כל שנשאר היה מחנה אוהלים ריק...

כל הנשק של הקיבוצים בסביבה, היה בחוץ, לצורך אימונים. והיה הכרח להרחיקו משם מהר ככל האפשר.

זמן קצר אחרי הפינוי הגיעו הבריטים, צבא ומשטרה, בכוחות גדולים. לאכזבתם לא מצאו כלום. אנשי המשטרה לגלגו על אנשי הצבא. כך סופר. מן הימים ההם אני זוכרת הרבה. ישבתי לבדי בחדר, באחד היישובים. אסור היה לי לצאת החוצה. אינני זוכרת אם הייתי שם ימים או שעות, אבל זה נראה לי כנצח.

מיד לאחר מכן נפתח הקורס מחדש, הפעם בג'וערה, מקום ששמעתי עליו רבות, סיפורים ואגדות. רוב הקורסים למ"מים התקיימו שם. שמחתי שסוף סוף אכיר את המקום וקיוויתי ששם נסיים את הקורס. עכשיו כל הקורס היה ביחד והמפקד היה מונדק. המקום הרשים אותי מאוד וגם נראה כמעט כמו מחנה צבאי. על הגבעה בניין די גדול עם חדר הרצאות, חדר אוכל וחדרי מגורים. אני קיבלתי חדר קטנטן. היו גם מקלחות של ממש. נאמר לי שאני

יכולה להתקלח או לפני או אחרי כולם. אבל אף פעם לא עלה בידי להגיע הראשונה. תמיד חיכיתי עד שכולם גמרו להתרחץ.

הקורס התנהל באינטנסיביות אף יותר מאשר קודם לכן. ההרצאות, האימונים, התרגילים, המסעות וכל היתר. היה זה קורס קשה מאוד גם מבחינה גופנית וגם בגלל החומר הרב שהיה עלינו לשנן. השכמנו עם שחר וסיימנו בשעה מאוחרת כלילה. מפעם לפעם היו גם אימונים כלילה. כולנו היינו עייפים מאוד ורבים היו נרדמים בהרצאות. לילה אחד, כאשר נעצרנו למשך דקות אחדות, התיישבתי על השדה ונרדמתי. אף כי לא ישנתי אלא שתיים או שלוש דקות, היה בזה כדי לאסוף כוח.

בסוף היום כאשר היינו חוזרים מהשטח היינו כה עייפים, שהעלייה לג'וערה נראתה לנו כמו טיפוס על ה"אברסט" אף כי העלייה לגבעת ג'וערה אינה קשה כלל.

למדנו מקצועות רבים, בהם לחימה ניידת במסגרת המחלקה, תרגילי קרב ועוד. כל אחד מאתנו היה חייב לפקד על תרגילים ולהוכיח עצמאות, ידע, מנהיגות, מחשבה יוצרת וכו'. וזה דרש תעצומות נפש, עצמאות, ריכוז והקשבה. אני לא הרשיתי לעצמי להיעדר מתרגיל או מהרצאה.

בשעתו סיפרו לי שמפקד הקורס — מונדק — הוא אדם קפדן וקשה, וכי אינו מתלהב מצירוף בחורות לקורסים שהוא מפקד עליהם. לא נבהלתי. הייתי בטוחה שאם אני אהיה בסדר, גם מפקד הקורס, גם המדריכים ואפילו החניכים יהיו בסדר כלפי. וכך נהגתי. לא התלוננתי, לא ביקשתי זכויות יתר, לא ניצלתי אפילו סיבות מוצדקות כדי להשתחרר משיעור. ובאמת, היחס אלי מצד מפקד הקורס והמדריכים היה כמו אל כל החניכים. בזה רציתי. וגם החניכים היו בסדר גמור. הרמה האנושית היתה גבוהה, ולא פלא שיצאו מהקורס הזה מפקדים ידועים במלחמת העצמאות, ורבים מהם היוו לימים את צמרת צה"ל — טליק, ברן, גנדי, קותי ואחרים.

מונדק ידע לשזור בהרצאותיו המרתקות גם בדיחות מפולפלות. יום אחד התחיל לספר בדיחה, השתק, הביט עלי ואמר: "זויה את הורסת אותי!" אז קם חניך אחד ואמר לי, בצחוק, אני בטוחה בזה:

"זיוה, אולי תצאי לכמה דקות!"

ההומור הזה לא עבר בלי תגובה נזעמת של מונדק. "היא חניכה בדיוק כמוך, אין לך זכות לומר לה לצאת או מה לעשות. לא לך ולא לאף אחד אחר, רק לי מותר!" הוא ממש רתח מזעם. חשתי אי־נוחות, אבל כולם הבינו את הרמז: אפילו דרך צחוק אסור להתייחס לנשיותי בצורה שיש בה כדי לפגוע.

פילון היה באותו קורס, אבל לא היינו באותה מחלקה, וזמן פנוי כמעט לא היה לנו, לכן נפגשנו לעתים רחוקות. מפעם לפעם היינו מחליפים רשמים וחוויות. לא יכולתי כמובן לדעת אז, שנשארתי לו רק חודשים מעטים לחיות, וכי הוא יהיה מראשוני הנופלים במלחמת העצמאות.

לקראת הסיום היו לנו תרגילי לילה, תרגילי התמצאות, וכמובן תרגיל מסכם ענקי. עד היום זכור לי פחד הבחינה שבעל־פה. היה עלי ועל חניך עמית לנהל לעיני המדריכים "מלחמה" על שולחן החול על־פי הנתונים שקיבלנו מהם. עברנו שלב אחרי שלב וכאשר נגמרה הבחינה היתה לי הרגשה טובה מאוד.

בליל מסדר הסיום הורה לי מונדק ללבוש חצאית כדי להפתיע את החברה. כשהופעתי למסדר בחצאית ובחולצה לבנה, כל הנשמות הטובות הזהירו אותי מפני חמתו של מונדק. "הוא יהרוג אותך." "נראה", אמרתי. ואכן, הוא הצליח להפתיע את החניכים. הוא עבר על פניי וחיך.

בתום הטקס, בשעת הארוחה, הציג אותי מונדק לפני האורחים, מפקדים חשובים ב"הגנה". התברר שהאיש הזועם, לא זו בלבד שלא התרעם על ששלחו לו בחורה לקורס, אלא התגאה בזה שאחת מן המין הנשי סיימה את הקורס הקשה שלו בהצלחה.

בסוף נובמבר עם סיום הקורס חזרתי לפלוגה שלי, פלוגה ט'. המטה היה באיילת־השחר. התייצבתי לפני מ"פ הפלוגה — משה קלמן. מיד הפקיד בידי מחלקה לא מאורגנת, בלי מפקדים, בקיבוץ רמות־נפתלי. הפקודה היתה לעלות לשם מיד! ובבוקר המחרת להורידה ברגל לחולתא, ושם להתארגן.

הגעתי לרמות־נפתלי בלילה גשום וקר. מצאתי שם פלמ"חניקים לא מאורגנים, בלי כיתות, ובלי מ"כים. מיד אספתי את כולם, הצגתי

את עצמי. אמרתי להם שהפקודה היא לצאת בבוקר המחרת ברגל לקיבוץ חולתא. שם יהיה הבסיס שלנו. עם שחר נארו המטען האישי וירדנו לחולתא.

היה זה מצב מיוחד במינו בשבילי. שנתיים לפני זה הגעתי לחולתא כמתנדבת טירונית עם "ההכשרה" שלי. והנה אני שבה לשם כמפקדת מחלקה. אבל למי היה זמן להתעכב ולחשוב על דברים כאלה. אני הייתי עסוקה מדי. אבל לחברי הקיבוץ היה עניין לענות בו.

אחת המדריכות של ההכשרה שלנו הביעה תמיהה: אין להכיר את זיוה. מנערה ביישנית ושקטה צמחה מפקדת בעלת ביטחון עצמי כה רב.

גרנו בצריף ארוך בחולתא העליונה. באותה תקופה התחיל הקיבוץ לעבור ממקומו הישן ליד אגם החולה למקום גבוה ומרוחק יותר. חלק מהקיבוץ היה עדיין במקום הישן, היו המון סידורים ואני זוכרת את עצמי מתרוצצת כל הזמן ורצה ממקום למקום. היה לי רק מ"כ אחד, ובכל זאת כבר מהתחלה השתדלתי לקבל מספר ימי אימונים רב ככל האפשר. את האימונים פתחתי בדרך כלל בהתעמלות בוקר.

את הציווד היה מביא הנהג של הפלוגה, משה. היה לו טנדר "פרגו" לכן קראנו לו משה פרגו. כולם הכירו אותו ואהבו אותו. הוא ערק מהצבא הפולני, הגיע ארצה והצטרף לפלמ"ח, ולימים יהיה נהגו של יגאל אלון. יום אחד היה עליו לבוא אלי לחולתא. איתמר היה אז סגן מפקד פלוגה באיילת השחר. כשראה אותו משה אמר לו, בוא אתי לחולתא. כדאי לך לראות את המ"מית שלנו. זו היתה הפגישה הראשונה עם מי שעתיד להיות חברי לחיים ואבי ילדי. אבל אז הוא לא יצא מהטנדר ואני לא ראיתיו כלל.

היה לנו גם תפקיד ייחודי ומאוד סודי: מדי פעם היה מופיע פלמ"חניק מהמחלקה הערבית.

בתיאום עם חברי חולתא, כולם חברי "ההגנה", היינו מעבירים אותו בלילה בסירה לצד השני של החולה, שם החזיקו חברי חולתא נקודה זעירה — דרדרה. משם, בליווי כיתה מתוגברת בדרך כלל היינו מביאים אותו עד הגבול הסורי. שם היה נפרד מאתנו ונעלם

בחשכה, לבוש כערבי. לא ידעתי את שמם של חברינו אלה וכן לא מה עלה בגורלם. אם חזרו או לא חזרו באותה דרך.

רק פעם אחת שבנו ונפגשנו. נקראתי בבהילות לחדרו של חבר קיבוץ ושם ראיתי להפתעתי הגדולה את הבחור שליוויוני זמן מה קודם לכן לגבול הסורי. הייתי המומה וגם שמחה מאוד שחזר בשלום.

הוא היה עייף ומרוצה. הוא לא שכח אותנו, אמר. את השברייה שהביא לי מסוריה אני שומרת כמזכרת יקרה. לימים נודע לי כי הוא יקובה הנודע, שרבות מעלילותיו עודן חסריות.

לא ראיתי אותו עשרות שנים, אבל שבנו ונפגשנו באירוע מרגש: שנינו ייצגנו את לוחמי מלחמת העצמאות בטקס הדלקת המשואות בשנת 1983 — אני כנציגת הפלמ"ח והוא כנציג קהיליית המודיעין. עודני טרודה עד למעלה ראש בתפקידי כמפקדת המחלקה בחולתא, ושוב נקראתי בדחיפות למטה באיילת-השחר. לא ניתן נימוק לזימון הזה, אבל הבנתי שאינו סובל דיחוי.

מאיר דרזנר, אחד המפקדים, ששהה אז בחולתא התחתונה, הישנה, התנדב להסיע אותי באופנועו לאיילת-השחר.

קלמן, כדרכו, אמר לי בקיצור ולעניין: עומד להיערך קורס לקציני קשר, הראשון בארץ, ואת יוצאת לקורס הזה. לא האמנתי למשמע אוזני. שוב קורס! חשבתי שעברתי את כולם! ומה על המחלקה שלי? ומה זה בכלל קורס קציני קשר?

גם קלמן לא ידע הרבה על הקורס, אבל ידע לומר לי שחייבים לשלוח מ"מ לקורס זה כדי שיהיה קצין קשר לגרוד שלנו: ושוה יהיה תפקיד חשוב ומעניין וכו'. שאין ויכוח וזאת פקודה. שאלתי מתי הקורס מתחיל ואז אמר לי: "הקורס כבר התחיל, עלייך לצאת מחר בבוקר השכם."

רגזתי מאוד! לא רציתי לעזוב את המחלקה שלי, לא רציתי לצאת לקורס שלא ידעתי עליו דבר, ונוסף לכול, קורס שכבר התחיל.

עוד באותו לילה ארזתי, ובבוקר השכם, בלי שהיתה לי אפשרות להיפרד מהמחלקה, יצאתי בדרכי לקורס קציני קשר.

זה היה בימים הראשונים של ינואר 1948. היה קר וכל הדרך

5.1.48

לציון שלום !!!

קבלו בשמחה את הפרס, והקיים שבה
הפלתו לפניו אר שאם הארטיק: ביחידות ואחילו
גלוי דליתם.

השכונות אכלו הפולו רבות. האמת

בנתה שנות הדסה איתם נשתק אורה.
ומאו. בטלרנר. רק איתו של יקב ל. אור
אבל קבלו בתים חמים שאחראם שוק לזילון.
כאט וזילון זכרו אכל הארטיק משותפים
אפה של גיה פנה. הפולו למיכאלסר.
יקב וזילון פוטיגה בטלרן באיחוס.
זקב האצה אין אלו נקטוג לזים קוחות
אבר שיאק רק מד דל ארסן ולא האסו.
טבת לסטלר שארטיק זקבן זכרו. מאט

ואין נואים אלו.

איום בקורה לטול ארש ארסו

א"כ

בש גור פנס

ע"ה ארש ארש. (אם איתו)

ובן מאיבקי.

לקיבוץ שפיים שבו נערך הקורס, ירד גשם. הקורס היה רב משתתפים, ושולבו בו מגמות שונות: לקשרי מורס, קורס קצר לקשרים קרביים וקורס נפרד לקציני קשר שכל המשתתפים בו היו מפקדי מחלקות. לא היינו רבים, אולי עשרים, והייתי בת יחידה.

המדריכים היו רובם מה"בריגדה" וזכורים לי שני שמות: המדריך הראשי — נתן, ומדריך הטלפונים: צבי.

הימים הראשונים תמיד קשים למי שמגיע באיחור, אבל עד מהרה ראיתי שהקורס מעניין מאוד, לומדים בו דברים חדשים וחשובים שלא ידענו עליהם דבר, וכי המדריכים מעולים. היו הרצאות ועבודה מעשית. למדנו מורס, טלפון שדה, הנחת קווים, תיקוני קווים, תיקון מכשירי טלפון, והחשוב מכול, למדנו לראשונה להשתמש במכשירי הקשר הניידים: מ.ק. 19 המורכבים על גיפים ומכשירי מ.ק. 20 הנישאים על הגב. למדנו קודים, איך להכין "רשת" לפי צורכי הפעולה, איך לנצל את המכשיר בתנאי הקרקע השונים, איך לדבר במכשירי הקשר, איב פונטי, שפת הדיבור בקשר.

העובדה שאפשר לקיים קשר רצוף עם היחידות השונות, בזמן פעולה, בניידות, הרשימה את כולנו. כמ"מים יכולנו להעריך את החשיבות העצומה של קשר טוב בין היחידות השונות בזמן קרב, וקשר עם המפקדה בעורף. עתה הבנתי שאני מקבלת עלי תפקיד חשוב ביותר לגדוד במלחמה.

הקורס בן החודשיים היה מאוד אינטנסיבי. למדנו עד שעה מאוחרת בלילה. לא היו לנו ספרים אף לא חוברות. רשמנו הכול. זה היה חומר שחשוב לשננו ובעיקר היה חיוני להכין "מערכי שיעור" כדי שאוכל להדריך את הקשרים הקרביים בקורסים הרבים שהייתי עתידה להדריך בהם. עדיין הכול היה במחותרת ועל המחברות לא כתבנו את שמנו, רק את המספר הסידורי שלנו. שלי היה 15.

עם סיום הקורס, נשלחו מיד אחדים מה"בוגרים" להדריך בקורסים לקשרים קרביים בקיבוץ דורות בנגב.

הקורסים היו קצרים — 10 ימים עד שבועיים. הדרכת מחזוריים אחדים, ונהניתי מאוד להיות שוב בנגב שהכרתי ואהבתי. בסיום קיבלתי מזכרת ממטה חטיבת הנגב.

הקורסים לקשרים בקדימה

ואז נשלחתי להקים בדחיפות "בסיס" להדרכת קשרים קרביים ליחידות הפלמ"ח במושב קדימה שבעמק חפר. היחידות, שקיבלו בינתיים מכשירי קשר, היו זקוקות לקשרים קרביים. זה היה בראשית מרץ 1948 והמלחמה היתה בפתח.

זכור לי היטב שנסעתי ישר מדורות לקדימה, הספקתי רק לעבור בת"א ולשלוח בדואר מברק למשפחתי בתורכיה להודיע שהכול בסדר. המכתבים המעטים ששלחתי לא הגיעו אליהם והם דאגו מאוד. אף כי לא ידעו אלא שאני מדריכת ספורט; אבל שמועות, וסיפורים תמיד הגיעו אליהם.

ה"בסיס" בקדימה היה בית קטן עם חצר גדולה פתוחה לשדות מסביב אשר הסבתי לבית-ספר לקשרים. חדר אחד להרצאות, אחד לחדר אוכל, וכך מטבח ומחסן קטן שבו אחסנו את הציוד: מכשירי קשר, סוללות, טלפונים, כבלים וכו'. אולי היה עוד חדר קטן שבו ישנתי — איני זוכרת. ייתכן שלנתי באוהל. כל זה היה כה חסר חשיבות בעיני, ופרח מזיכרוני. גם הקורסים האלה, כאחרים, הוסווה כקורס של ספורט וחינוך. אפילו לבשתי חצאית כדי לעשות רושם של מורה. והיה לי צוות: מבשלת, שבישלה ארוחות טעימות להפליא במצרכים מעטים ביותר, ואפסנאי, בחור נפלא שעבד קשה מאוד לספק את כל הדרוש: מזון, מגורים, וציוד. בלעדיו הקורסים לא היו יכולים להתקיים. אני הייתי מפקדת הקורס, המדריכה הראשית והיחידה. בקורסים בדורות היינו כמה מדריכים והיה מפקד קורס. כאן הייתי לבדי וכל האחריות היתה עלי: סידורים ארגוניים, הדרכה, הרצאות ועבודה מעשית בשטח. עבדתי יומם ולילה. רוב העבודה עם מכשירי הקשר והטלפונים נעשה בקבוצות קטנות מרוחקות זו מזו. היה עלי לרוץ — פשוטו כמשמעו — ממקום למקום, להסביר, לתקן ולשוב חזרה.

המפקדים ידעו שאי-אפשר לעבוד כך זמן רב, אבל לא היו די מדריכים, ובסופו של דבר נשלחו שני סטודנטים מהטכניון לעזור לי.

לקחתי אותם לקורס מזורז של כמה שעות, והם שימשו כמדריכי עזר.

עם כל הקשיים, הימים ההם זכורים לי לטובה. כולנו עבדנו מאוד קשה אבל לא היו שום בעיות משמעת, חוסר רצון ללמוד, או השתמטות משיעורים. כולם עבדו ולמדו באווירה של רצון טוב, והבנת חשיבותו של הקורס. החומר האנושי היה טוב וחדור אמונה וערכים. גם המקצועות שלמדו היו חדשים ומעניינים וכולם היו מלאי התפעלות ממכשירי הקשר, מרשת הטלפונים, מהאי"ב הפונטי, ואפילו מהשמות שנתנו לרשתות: כרמל, נשר, יונה (כ.ג.י.), שם שהיה אהוב עלי במיוחד.

לחניכים אחדים היו מצלמות והרשיתי להם לצלם. זו הסיבה שיש לנו מזכרת יפה מהימים ההם.

במרוצת השנים פגשתי את הקשרים האלה — מהם שהיו במחלקה שלי, מהם שהתקשרו אלי, מהם שכתבו לי מכתבים שנים רבות לאחר המלחמה, ומהם שראיתי במפגשים. כולם זכרוהו לטובה. הקשרים שסיימו את הקורס חזרו מיד ליחידותיהם בפלמ"ח. הם היו מהקשרים הקרביים הראשונים, וכולם השתתפו במלחמת העצמאות.

בזמן הקורס הייתי מנותקת מהכול, לרבות מהגדוד שלי ומההכשרה שלי, שבינתיים עלתה על הקרקע בחלוצה בנגב. מכתבים לא הגיעו לקורס.

עם סיום הקורס, ב-20.4.48, יצאתי מקדימה ונסעתי למטה באילת-השחר. בטבריה פגשתי חברים מהגדוד, והם סיפרו לי שיחידות שלנו יצאו לכבוש את משטרת נבי־יושע וכי יש הרוגים ופצועים רבים. הייתי בהלם. זו היתה מכה נוראה.

כשהגעתי לאילת-השחר לא מצאתי שם את קלמן אף לא את מולה, אשר היה עדיין במטה הפעולה בג'חולה שבכביש הצפון ממש מתחת למשטרת נבי־יושע. אחרי הקרב האכזרי של הלילה נסוגו הלוחמים מהכח של דודו לג'חולה, אחדים פצועים וכולם עצובים ועייפים. הם סיפרו מה שידוע להם, אבל דברים רבים גם הם לא ידעו עדיין. גם על פילון והפצועים שעמו לא ידענו דבר. כי מכשיר קשר לא היה להם.

קורט קשרים ב"קרימת" אפריל 1948; זיודה עם החניכים

עם כליאת חניכיים

עם כיתת חניכים

עם כיתת חניכים

היו לכוחות בשטח רק 3 מכשירי קשר — מ.ק. 20 אחד בג'חולה אצל מולה, אחד במפקדה הקדמית ליד משטרת נבי-יושע אצל קלמן ואיציק הוכרמן, ועוד אחד במחלקת הפורצים של דודו. לשתיה יחידות שהשתתפו בקרב, זו של פילון וזו של איתמר לא היו מכשירי קשר! הגיע הלילה, לא יכולתי לישון, בכיתי. וכל הזמן חשבתי כי אילו היו לנו עוד כמה מכשירי קשר אולי היה אפשר להציל כמה לוחמים.

הכרתי אחדים מהלוחמים שנהרגו. את דודו המ"מ הכרתי היטב ופילון היה ידיד קרוב שלי. והיה לי קשה להתמודד עם זה. כל הגרוד היה באבל, במטה הגרוד היה מצב-רוח קשה, ואני הייתי מאוד עצובה, אבל ירעתי שאני חייבת להתחיל לעבוד. קיבלתי את תפקיד קצינת הקשר של הגרוד השלישי, אבל חוץ מהתואר עוד לא היה כלום. הקשרים היו מפוזרים במחלקות שלהם בקיבוצים השונים בגליל, וציוד קשר לא היה. היו רק שני מכשירי מ.ק. 20, אחד לא חזר מנבי-יושע. זה היה המכשיר של מחלקת הפורצים. הוא התקלקל והקשר פוצץ אותו כדי לא להשאירו לאויב.

התחלתי לאסוף את הקשרים ולהקים את המחלקה, ולדדוש מכשירי קשר — מ.ק. 20, מ.ק. 19 וגם מ.ק. 21 — מכשירים קטנים לשימוש למרחקים קצרים ושטח בנוי — טלפוני שדה, כבלים, גנרטור, סוללות ועוד ועוד. לא היו תקנים של ציוד קשר לגרוד. וגם לו היו, לא היה די ציוד במחסנים. היה עלי להילחם על כל סוללה!

כך התחילה עבודי מלחמת העצמאות.

מלחמת העצמאות

כל שאספר מכאן ואילך אינה ההיסטוריה של המלחמה אף לא הסבר טקטי או לוגיסטי של פעולה זו או אחרת, אלה חוויות שלי, תמונות החרוטות בזיכרוני, מקרבות ופעולות שהשתתפתי בהם פיזית, וכמובן בתכנון רשת הקשר, הכנת הקשרים, והצבתם ביחידות השונות, לפי המשימות שיועדו לכל יחידה ויחידה.

אספר על פעולות בשטח האויב שיצאתי אליהן כאשר הגדוד השלישי של הפלמ"ח פעל כגדוד, או כפלוגה מתוגברת, וקלמן בראשו, ואני קצינת הקשר שלו לידו, והקשרים שלי מפוזרים ביחידות המשנה. אספר מה שזכור לי ומה היתה הרגשתי.

באותה תקופה יצאנו לפעולות יזומות בסוריה ובלבנון. תמיד בלילה, כי גורם ההפתעה היה הנשק החשוב ביותר שלנו. המטרה היתה: לשבש את התארגנות כוחות האויב, לפוצץ עמדות, להטריד כפרים ולמנוע פלישה.

זכורה לי התקפה על כפר בניאס.

יצאנו מאוחר בלילה מקיבוץ דפנה, הלכנו כתמיד בשקט מופתי, בשורה עורפית. קלמן היה מפקד הפעולה ואני לידו. מכשיר מ.ק. 20 אחד אֵתנו והיתר מחולקים בין היחידות השונות.

לפעולות האלה היה סיכוי להצליח אם נעשו בהפתעה גמורה, אבל הפעם, התברר מאוחר מדי, לא היה לנו היתרון הזה. הם חיכו לנו. אחר־כך סופר שהיו להם ידיעות! הם הניחו לנו להתקרב וזרקו עלינו רימונים... ניתנה פקודת נסיגה... הספקנו ללכת כך קילומטרים אחדים כשהתברר לנו שנכנסנו לשדה מוקשים. נשמעו קולות נפץ והיו לנו פצועים.

לעולם לא אשכח את ההרגשה שכל מדרך כף רגל יכול להביא עלינו את סופנו. ובכל זאת, כשנותק הקשר עם הכוח הקדמי הלכתי לראות מדוע. פתאום שמעתי את קלמן צועק: "איפה זיוה, איפה זיוה?" הפליא אותי שמפקד הגדוד, במצב הקשה הזה, כשכל האחריות רובצת עליו, היה יכול לדאוג לי באותו רגע! מפקד כזה

היה קלמן.

קיבלנו ידיעה שב־28.4.48 עומדים הבריטים לפנות את משטרת ראש־פינה ולמוסרה לידי הערבים. הגדוד התארגן במהירות. ירדנו לראש־פינה, הצבנו מארבים למנוע מהערבים להגיע למשטרה ולמחנה הצבאי וחיכינו. וברגע שהבריטים יצאו נכנסנו למשטרה, השתלטנו עליה והנפנו את הדגל העברי על ראש התורן. באותו זמן השתלטה היחידה של איתמר על המחנה הצבאי, לימים מחנה פילון, ואני יצאתי מיד עם שני קשרים. מתחנו קו טלפון והתקנו טלפון שדה בין המחנה והמשטרה. היה מעניין לראות משטרה בריטית מבפנים, עד אז ראינו אותן מבחוץ, כמפלצות העומדות בדרכנו.

היה זה מבנה ענק ובו חדרים רבים, נוחים למדי. בחדר שיועד לי מצאתי אלה של שוטרם, מזכרת השמורה עמי. לא היה זמן ולא היה כדאי להתארגן שם כי אחרי שלושה ימים בלבד העברנו את המשטרה והמחנה ליחידה שבאה להחליף אותנו וב־1.5.48 עלינו לצפת.

העיר צפת היתה נתונה במצור. הכביש המוליך אליה נשלט בידי הערבים, לכן היינו צריכים לעלות אליה ברגל עם הציוד, הנשק, מכשירי הקשר וכו'. בלילה עלינו עמוסים בנשק, תחמושת, וציוד אחר מראש־פינה לצפת בדרך לא דרך תלולה מאוד. קשה במיוחד היתה נשיאתו של גנרטור למילוי סוללות של מחלקת הקשר, שלא היו בו אוגני נשיאה. לא היו שום אביזרי עזר, ומפעם לפעם היה על הבחורים שנשאו אותו משני צדדיו להתחלף כעבור עשרות מטרים ספורים בלבד, כי "ידיהם נשברו". העלייה נמשכה שעות רבות, ובמשך כמה לילות עלה כל הגדוד על ציודו לצפת. בדחני צפת היו אומרים: שני דברים הצילו את צפת: המעשה, והנס.

המעשה: התפילה של זקני צפת.

והנס: שהפלמ"ח הגיע.

רק קטע קטן של העיר היה בידינו, העיר היהודית העתיקה. ומסביבנו, גם בעיר הערבית וגם בכפרים, אלפי ערבים, נחושים לכבוש את צפת היהודית. אנשי צפת ידעו זאת, וחיכו בקוצר רוח

לבוא הפלמ"ח. וכשהגענו, נשמו לרווחה. הם היו בטוחים שהפלמ"ח יכבוש את העיר, גם אנחנו היינו בטוחים בזה. הם קיבלו אותנו יפה מאוד והשתדלו להקל עלינו. זכורים לי דברים קטנים כמו: בעל קיוסק שחילק גוזז חינם לכולנו וסנדלר שחיבר לנעלינו סוליות גומי כדי שלא נחליק ברחובות העיר החלקלקים.

התארגנות בתוך עיר היתה דבר חדש בשבילנו. הגדוד היה מפוזר במקומות רבים: בתי ספר, אולמות ריקים, ובתי תושבים. בבית אחד, שאולי היה ביתו של ראש העיר, ישנתי לילה או שניים, ושם גם התקיימו ישיבות מטה הגדוד. כל יום הפגיוז אותנו בתותחים ממירון, ואנחנו היינו יוצאים למרפסת, שומעים וגם רואים את הפגזים עפים, וכל שיכולנו לעשות היה לקוות שלא יצליחו לפגוע בנו, כי לנו לא היו כלים להשתיקם.

הקשרים שלי היו מפוזרים ביחידות, ואני התרוצצתי ברחובות העיר, ממקום למקום, לדאוג לציוד ולהדריך את הקשרים. הניסיון הראשון שלנו לכבוש את צפת נכשל. נסוגנו עם אבדות קשות. מצאתי אצלי טיוטת דו"ח על הקשר באותה פעולה, מרשת קשר, ורשימת קשרים.

כך דיווחתי:

"המכשירים פעלו בסדר בשתי זרשתות, כמה רגעים לפני התחלת הנסיגה נפצע קשר, האנטנה נעוברה. המכשיר יצא מפעולה. למכשיר לא נגרם כל נזק. אבדו זוג אוחזיות אבל הן נמצאו למחרת".

מצב הרוח בגדוד היה ירוד מאוד, אבל לא עברו ימים רבים והגיעו אלינו יגאל אלון והגדוד הראשון של הפלמ"ח. וכך התחיל "מבצע יפתח". שני הגדודים ביחד התווילו לפעול כחטיבה שקיבלה את השם "יפתח" — ראשי תיבות של "יגאל פיקוביץ' תל-חי". מיד חל שיפור במצב. יגאל היה נערץ על כולנו. הגיע גם נשק נוסף וגם ה"דוידקה". הגדוד הראשון היה עסוק מחוץ לצפת ואנחנו התחלנו להתארגן לכיבוש העיר.

זכור לי כמו היה זה אתמול התדריך של קלמן, הכנת הקשרים, תדרוכם, הכנת הציוד, מכשירי הקשר השונים, הכנת קווי טלפון,

сирени - 11111

38 - 20.11.1920

41111 - 32

11111 - 32

37111 - 32

32111 - 32

31111 - 32

21111 - 32

11111 - 32

11111 - 32

сирени (11111) 11111

III 11111

32

32

52

32

32

32

32

32

32

32

32

32

32

32

(11111) 11111

11111

11111

טלפוני שדה, הכנת רשתות הקשר ועוד.
הקשר עם מטה הפעולה היה באמצעות מ.ק. 19. ליחידות שיצאו
לשטח היו המכשירים הניידים הגדולים מ.ק. 20, מחוברים למרכזת
ולמטה הגדוד. היו לנו גם מכשירים קטנים, מ.ק. 21, שחילקנו
ליחידות הקטנות, לכיתות הפורצות, בעיקר לאלו שנלחמו בשטח
בנוי.

הפעולה החלה אחרי חצות. הקשר עבד יוצא מהכלל. זו היתה
הצלחה גדולה של מכשירי הקשר והקשרים. מטה הגדוד ומפקדו,
קלמן, קיבלו את הידיעות בזמן אמת ומיד הועברו הפקודות.
שמורה עמי טיוטת הדו"ח של הפעולה הזו. לצערי איבדתי את
מרשם הרשת.

כך כתבתי:

"המכשירים עבדו כראוי. היתה תחנה אחת שלא נשמעה (היתה
במקום נמוך) במרכזת. התחנה שעל המצודה שימשה תחנת ביניים.
המכשירים הקטנים (מ.ק. 21) היו בכיתות הפורצות. הם היו נוחים
לפעולה וקלים אולם האנטנה הארוכה הפריעה לתנועה בשטח בנוי
ומכוסה, כתוצאה מזה נשברו שתי אנטנות. המכשירים הראו כושר
פעולה ועבדו כראוי גם בתוך חדרים, כאשר הסוללות היו חדשות".
הקרבות היו קשים, קיבלנו במטה הגדוד הודעות על הרוגים
ופצועים רבים, שמענו את רעשי המלחמה ובייחוד את רעש
ה"דוידקה" שהיה מחריש אוזניים. כשהציגו בפנינו את הכלי לפני
הפעולה, לא התרשמנו ממנו יותר מדי, הוא אפילו נראה כסיכון
למפעיליו, אבל הרעש שהקים היה משהו לא ייאמן והוא עזר מאוד.
אחרי שעות רבות של לחימה במוקדים רבים בעיר ב-12.5.48 עזבו
הערבים את בתיהם ורוב רכושם וברחו. במשך הלילה הושלם
כיבוש העיר. צפת הערבית היתה ריקה. אנו המעטים יכולנו לרבים!
כיבוש צפת היתה אחת ההצלחות הגדולות של הלחימה באותה
התקופה ולכן היינו גאים אבל עצובים. איבדנו חברים יקרים
ומפקדים מעולים, בהם שני מפקדי פלוגות.

את הקשרים ליחידות חילקתי תמיד על סמך היכרותי את כל
קשר וקשר, הצרכים של היחידה, והתפקיד שהוטל עליה. זו היתה

המטלה הקשה ביותר, כי ידעתי מראש היכן הסכנה גדולה ביותר, וההחלטה תמיד היתה קשה עלי ביותר.

כולם קיבלו את השיבוץ שלי בלי לומר דבר, הן המפקדים והן הקשרים. רק איתמר, שהיה מפקד פלוגה, נהג לבקש דווקא קשר זה או אחר — שהיו חניכים שלו בתנועת הצופים בחיפה. לא נעניתי לו, אבל בקשתו הרגיזה אותי מאוד.

(חודשים אחדים לאחר מכן, כשכבר היינו חברים, התוודה שהיה בא כדי לחזור אחרי. אבל אני, אז, לא הבנתי זאת).

אחרי הכיבוש, עבר הגדוד להר כנען. התמקמנו בבתי המלון הריקים. היו לנו מיטות, מקלחות ואפילו חדר אוכל, ב"פנסיון מינה", עם מרפסת שנוף יפהפה נשקף ממנה. הספקנו ליהנות מהפינוקים האלה זמן קצר.

פשיטות מעבר לגבול

בלילה שבין ה-14 ל-15 במאי יצאו כוחות של הגדוד שלנו מעבר לגבול לפוצץ גשרים ומעבירי מים כדי להקשות על כוחות האויב את הפלישה. יצאו שלוש יחידות. קלמן היה במטה הפעולה בכפר גלעדי. אני ישבתי על הגבעה הגבוהה ביותר מחוץ לקיבוץ, וריכזתי את הרשת. למטה הגדוד, לי ולשלוש היחידות בשטח היו מכשירי מ.ק. 20. הלילה היה חשוך ואני ישבתי על הגבעה לבדי וסביבי חושך מצרים.

תחילה פעל הקשר בסדר אבל כאשר נכנסו הכוחות לשטח מת התעוררו בעיות. לא שמעתי אותם. אבל הם שמעו אותי וזה אפשר לי לנהל את הקשר על-ידי "הגל הנושא". זו שיטה של ניצול הרחש שנשמע כאשר לוחצים על המיקרופון. על-ידי הוראות מנחות ומכוונות והשאלות הרלבנטיות, וכמובן עם קשרים מנוסים, אפשר לקבל כמעט את כל המידע ההכרחי, וכך היה קשר כל הזמן.

חלק מהכוח התגלה לפני ביצוע המשימה, ירו עליהם והיו פצועים, המצב עורר דאגה אך מטה הגדוד היה בתמונה. באמצע כל זה פתאום נכנס יגאל אלון לרשת, במכשיר של מטה הגדוד. מיד הכרתי את קולו. שאל: "זיוה, האם את שומעת אותי?" עניתי לו שאני שומעת אותו היטב ושאלתי: "האם אתה שומע אותי?" (לא דיברתי אתו בשפה המקצועית: הודע עצמת אותתי). והוא ענה: "שומע-שומע את קולך הערב" (תמיד היה ג'נטלמן שכזה) והוסיף: "תקשיבי טוב: לפני כמה שעות, הכריז בן-גוריון על הקמת המדינה — מדינת ישראל. חזרי על ההודעה והעבירי אותה לכל היחידות בשטח." עשיתי כדבריו, קיבלתי את האישורים שהידיעה התקבלה, ודיווחתי למטה.

ועכשיו אני, עם עצמי, לבד על גבעה, בחושך וכמעט ב"הלם". בקושי יכולתי לעכל את זה. ומה חשבו החברה בשטח, האם יכלו לחוש את גודל הרגע, או רק לחשוב על איך לבצע את המשימה ולחזור הביתה בשלום?

אבל לי, לנערה שהגיע מאדירנה לפני פחות מחמש שנים, וחלומה היה להילחם למען מדינה יהודית בארץ-ישראל, הודעה כזאת, במקום כזה ועוד מפי ה-מפקד, היתה משהו סוריאליסטי שאינו מתנסח במילים.

לא צהלנו משמחה וגם לא רקדנו, ודאי לא באותו לילה, ולא למחרת, כי המשכנו בפעולות וידענו כי זו רק ההתחלה ועוד מלחמה ארוכה וקשה לפנינו.

ב-19.5.48, יצאנו, יחידות אחדות, בפיקודו של קלמן (עריין במסגרת "מבצע יפתח") לפשיטה בסוריה באזור גשר בנות-יעקב. המטרה: לפוצץ מחסני נשק, תחמושת, דלק ואספקה של הצבא הסורי שהתכונן ל"פלישה" (תחנות המכס העליון והתחתון). היה שם גם מחנה שלם ובו חיילים, רכב משוריין ועוד.

יצאנו עם חשכה. כמו תמיד, את החלק הראשון של הדרך עד נקודת היציאה, שהיתה רחוקה מאוד מהמטרה, עשינו באוטובוסים של "אגד", עם נהגיהם המנוסים. משם המשכנו ברגל, בדרך קשה, ללא שבילים במדרון תלול. חצינו את הירדן והצלחנו להגיע עד לנקודת ההיערכות בלי להתגלות וראינו לפנינו את המטרה. מיד יצאו הפורצים והחבלנים בשקט ובזריזות והתקרבו למטרה. הסורים הרגישו משהו, צעקו ומיד התחילו לירות. לא אשכח את אש התופת שירדה עלינו בפתאומיות. ההרגשה היתה שיורים עלינו מכל הכיוונים ואי-אפשר אפילו לתפוס מחסה. הם ירו וירו, בלי לכוון, כי לא ידעו מה קורה. בינתיים קיבלנו ידיעות מעודדות מאוד בקשר. הכול פעל לפי התכנון. היחידות הצליחו לפוצץ את האובייקטים, להשמיד כלי רכב ולהצית את מחסני הדלק. ועד מהרה נשמעו קולות הנפץ ונראו הלהבות. קשה להאמין, אבל כולנו יצאנו משם בריאים ושלמים, בלי נפגעים. זה ודאי היה נס. הדרך חזרה תמיד נראתה ארוכה וקשה יותר, בגלל העייפות. כשהגענו לנקודת המפגש כבר האיר היום. עלינו לאוטובוסים, התיישבנו ומיד נרדמנו.

הייתי חצי רדומה, כאשר הגענו לבסיס שלנו בהר כנען. בכניסה לבסיס היה מחסום, דבר חדש, וניצבו שם שוטרים גדודיים. האוטובוס נעצר. ש.ג. אחד נכנס לאוטובוס שלנו, נעצר לידי, הסתכל עלי ואמר: "תרדי!" (ודאי חשב שאני טרמפיסטית).

קלמן התעורר וכשראה זאת רתח מזעם. הוא קילל וצעק: "איך אתה מעזו לדבר אליה כך!

"אתה יודע מי היא ואיפה היא היתה הלילה?" קלמן תפס אותו בצווארוננו, זרק אותו החוצה ופקד להסיר את המחסום. כולם היו המומים ואני יותר מכולם.

ימים אחדים אחרי פעולה זו עוד נשמעו קולות נפץ ונראו הלהבות מהרמה הסורית. היינו גאים ומאושרים.

החטיבה שלנו עשתה רבות לשחרור הגליל ולעצירת הכוחות הפולשים לארץ. העבודה אמנם עדיין לא הושלמה, אבל היו זקוקים לנו יותר במרכז הארץ.

עם סיום "מבצע יפתח" יגאל חזר להיות מפקד הפלמ"ח, ומולה כהן מונה למפקד חטיבת "יפתח".

בתחילת יוני כמה ימים לפני התחלת ההפוגה הראשונה (11.6.48) התקבלה הפקודה לרדת ל"סרפנד". זה היה מבצע שלא ראינו כמותו, לא רק אנחנו אלא בכלל בארץ באותה תקופה. לקחו אותנו, חטיבה שלמה, על ציודנו ונשקנו, העמיסו על אוטובוסים, משאיות וכל כלי אחר בנמצא והעבירו אותנו למקום אחר. זו היתה "יציאת מצרים" ונעשתה במהירות שלא תיאמן.

לא היה זמן לחשוב. הרי עזבנו את הגליל. לכולנו היה קשר עמוק לחבל ארץ זה, לאנשיו ונפיו (הרי קראו לנו גדוד הגליל). אבל כאשר הגענו לסרפנד ההפתעה היתה גדולה. זה היה מחנה צבאי אמיתי (שלא ראינו עד אז) גדול, יפה. עם מבנים, כבישים, עצים, שיחים. המבנים שהיו מיועדים לקצינים הבריטים היו יפים ונוחים וחשוב מכל, היו מקלחות! למחלקה שלי קיבלתי צריף ארוך, עם חדרים גדולים ובקצה המבנה חדר קטן בשבילי, שענה בדיוק לצרכים — קרבה מקסימלית למחלקה ובכל זאת פרטיות. כמו כן קיבלתי אופניים. זה היה פינוק אמתי. אהבתי מאוד לרכוב על אופניים ובסרפנד היו כבישים טובים ומרחקים גדולים וכך האופניים שימשו גם להנאה וגם ככלי תחבורה. להגיע למטה הגדוד, לחדר האוכל, או כל מקום אחר כבר לא היתה בעיה.

עם בואנו התחלנו לנקות, לסדר להתמקם, אבל מה שאני באמת זוכרת זה הלחץ שהיינו נתונים בו למהר.

הגיע נשק חדש מצ'כיה: רובים ומקלעים שהיו עדיין מכוסים ב"גריז". כל הגדוד גויס לנקותם. המטרה היתה להספיק לכבוש את לטרון לפני כניסת ההפוגה לתוקף (11.6.48). הכול נעשה בחיפזון ומבלי שיהיה לנו די זמן להתכונן כראוי. יצאנו בלילה באיחור מה, כל הגדוד, להליכה הארוכה והקשה לשער הגיא. מטה הגדוד התמקם ליד "בית-המשאבות" ולמחרת העלה קלמן את המפקדים על המשלט מעל שער הגיא. הנוף הנהדר פרוס לפנינו ואנו מקבלים מפי קלמן תדריך על הפעולה שנצא לבצע בלילה.

המטרה: לכבוש את לטרון. הכוחות: הגדוד השלישי של "יפתח" וגדוד אחד של הראל.

באותו לילה 9.6 עם חשכה יצאנו ברגל לכיוון נקודת הזינוק — המשלט שהגדוד של הראל היה אמור לכבוש, ומשם לצאת לכיוון משלט קרוב יותר השולט על לטרון ולכבוש אותו. קיבלנו הודעה שהראל ביצעו את המשימה, והמשלט בידיו!

אנו הולכים בשקט ובביטחון, בשורה עורפית לכיוון המשלט אבל שומעים יריות. כאשר התקרבנו יותר, כבר לא היה ספק שיורים עלינו מהמשלט.

קלמן אמר לי להתקשר למולה. הפסקתי את "דממת־האלחוט" והתקשרתי למטה הפעולה. שאלתי: "מה קורה? יורים עלינו!" מולה אמר: "הכול בסדר, המשלט בידינו, תמשיכו לפי התכנית." המשכנו. מטה הגדוד עם כל הגדוד. היינו כבר על הפסגה ואש תופת ירדה עלינו כאשר מפקד הפלוגה של הכוח הקדמי, איתמר, יצא בראש יחידתו לצעוק את הסיסמה. כתשובה זרקו עליהם רימונים. עכשיו היה ברור לנו שהמשלט אינו בידינו. אחר-כך התברר, שאנשי "הראל" כבשו בטעות משלט אחר וכי היו להם נפגעים רבים.

אצלנו היה מצב נורא. בפעולה הזו היו לנו חמישה מכשירי מ.ק. 20 ואני ניהלתי את הרשת. כולם דיווחו על יריות. היה עלי להסביר למולה מה קרה, ועל הכעס והרוגז של קלמן, וכל הזמן אנחנו תחת אש. ובמטה עדיין חשבו שהגדוד של הראל במשלט הנכון, היו צעקות וקללות שלא העברתי. אבל קלמן לקח את המיקרופון... היה מצב קשה ומתסכל שאין לתארו. במטה מתעקשים, ואנחנו

בשטח, ויורים עלינו וזורקים עלינו רימונים ואיננו יכולים לשכנע אותם שמשוהו לא בסדר כאן.

כאשר סוף-סוף התברר גודל הכישלון, קיבלנו פקודה לסגת. היה כבר מאוחר מאוד והיה עלינו ללכת במהירות, כמעט בריצה כדי שלא להתגלות לאור היום ולהסתכן עוד יותר. גם כך היו נפגעים רבים, בעיקר מקרב אנשי הראל ואנחנו עזרנו להם לשאת את הנפגעים.

הגענו לשער הגיא באור מלא, רטובים מזיעה, עייפים מאוד ובמצב רוח ירוד. גם בהתקפה זו לטרון לא נכבשה.

נשארנו שם. מטה הגדוד ליד בית-המשאבות והפלוגות במשלטים שמסביב לעמק, אשר זמן מה לאחר מכן היה ל"דרך בורמה". איני זוכרת מדוע זימן קלמן גם אותי לישיבה של מפקדי גדודים עם הקולונל מרכוס ב"ארזה". שמחתי מאוד להכיר את "סטון", שלימים היה לאגדה. זמן מה לאחר מכן הוא נהרג בתאונה מיותרת. היה איש מיוחד ומרשים, הצטערתי עליו צער רב.

היינו כבר בהפוגה — "ההפוגה הראשונה", 8.7.48 — 11.6. עדיין ישבנו בפרוזדור ירושלים, אבל לא היו קרבות ויכולנו קצת לנוח.

בזמן הזה היו מגיעים אלינו ידיעות ושמועות על מה שקורה ביחידות אחרות על הרוגים ופצועים, ביניהם אנשים שהכרתי. לא תמיד ידיעות נכונות או מדויקות; כך קרה שהגיעה אלי שמועה שראובן, החבר שלי מגבעת-חיים, שהיה בפלי"ם, נהרג. בוקר אחד כאשר ישנתי מתחת לעץ שלי, בשער הגיא לפני מכוסים בשמיכה, הרגשתי שעומדים לידי. אני עדיין חצי ישנה, מורידה את השמיכה ורואה את ראובן. הייתי בטוחה שאני חולמת, או רואה חיזיון שמיד ייעלם. אבל לא. הוא באמת היה שם. עבר במקום, שמע שאנחנו שם ובא לחפש אותי. כל-כך שמחתי.

אלה היו גם הימים, שהגיעו אלינו "קופסאות שימורים" שיהודים טובים שלחו מחו"ל: גבינה צהובה, בשר, וגם קופסאות קטנות של ביצי דגים שנשאר שם כי אף אחד לא אהב. ורק איתמר ואני, אחרי שגילינו אותן, זללנו וחגגנו. יום אחד הביאו לנו אפילו עוף צלוי קר חתוך יפה שנשלח ממלון "קינג דיוויד". לשבחו של המלון יש

לציין, שהשף שלהם כיוון לטעמנו.
למרות ההפוגה, עדיין לא יכולנו לצאת לחופשה. זו היתה
התקופה שהחבריה אמרו: "יפתח" זה ר"ת של: "יגאל פיקוביץ' תן
חופש".

ובכל זאת הגיע היום, וחזרנו לסרפנד. חלק גדול של הגדוד יצא
לחופשה. אני נשארתי בסרפנד. בוקר אחד הורו לכל מי שנמצא
במחנה לצאת לתל-אביב. במהירות עצומה העלו את האנשים על
אוטובוסים ואני מצאתי את עצמי על משוריין שהיה כתוב עליו
"פלמ"ח". ואז התברר לנו שהוזעקנו לתל-אביב בעקבות נחיתת
האנייה "אלטלנה" בחופי העיר. ככל הזכור לי נסע המשוריין שלנו
הלוך ושוב ברחובות תל-אביב, ובכל מקום שהגענו אליו הריעו
התושבים "הפלמ"ח הגיע!"

כך נודע לי שאין אנחנו אלמונים עוד. כשהגענו לחוף הים
הפרשה כבר הגיעה לקצה. שכבנו על החול וראינו את האנייה
הנוטה על צדה ואנשים עירומים למחצה רצים כה וכה. זו התמונה
הקשה שנשארה חרוטה בזיכרוני.

יש לי גם הרבה זיכרונות יפים ונעימים מסרפנד: המחנה שלשם
חזרנו אחרי פעולות ומבצעים, להתארגן, להתאמן. המקום עם
כתובת שהמכתבים מהבית הגיעו אליו! וגם משם יצאנו לחופשות.
היו לי קרובים בתל-אביב. דוד — אח אמי, ודודה — אחות אמי.
והמשפחות שלהם שתמיד שמחו כאשר באתי אליהם לחופשה. את
דודתי, שהזכירה לי את אמי, אהבתי מאוד. היא היתה אישה
מיוחדת, רגישה ואוהבת שדאגה לי, ושמחה יחד עם כל משפחתה
בכל פעם שהגעתי אליהם, למרות הצפיפות בדירה הקטנה, הם נתנו
לי הרגשה טובה שאני רצויה. אליהם הייתי באה ברוב החופשות.
דודה אחרת, אחות אבי, שהצליחה לצאת עם הבן שלה
מבולגריה בזמן הכיבוש הגרמני, גרה אף היא בתל-אביב; בחדר
קטן בדרום העיר. דודתי עבדה בתפירה ובן-דודי עבד בבניין וכך
התפרנסו מי שהיו בבולגריה מהאמידים ביהודי סופיה.

בן דודי, משה, היה דואג לי מאוד, וגם מקנא בי שאני בפלמ"ח
ונלחמת. מי חלם אז שלימים יהיה הוא, משה קורדובה, קצין רפואה
ראשי בצה"ל, ויילחם במלחמות אחרות.

החופשות שלי למעשה היו לביקורי קרובים ולמנוחה. לגבעת-חיים הגעתי לעתים רחוקות, ולחלוצה לא היה אפשר להגיע. וכך הייתי מנותקת מההכשרה שלי לגמרי.

באותה תקופה התחילו להתארגן החילות השונים בצה"ל. עד אז לאיש לא היה צל של ספק, שאני, קצינת הקשר, שייכת לגדוד השלישי של "יפתח" — פלמ"ח. אבל התחילו להגיע למטה הגדוד מכתבים. מחיל הקשר אמרו שאני שייכת לחיל הקשר ומחיל הנשים אמרו שאני שייכת לחיל הנשים. התשובה של קלמן לח"ן היתה, בין היתר, "זיוה רק במקרה בחורה", ועל זה עפו בדיחות רבות בישיבות מטה הגדוד. זה די הרגיז אותי, אבל הכול היה ברוח טובה ומבודחת. היו גם ה"אפטרים" הזכורים לטובה: היינו יוצאים לתל-אביב לבילוי. לפעמים היינו יוצאים בג'יפ לראשון-לציון, לשוטט במושבה וללקק גלידה.

מבצע דני

היה זה אחד המבצעים החשובים של הגדוד — כיבוש לוד ורמלה. יצאנו מסרפנד בלילה שבין 7.10-9 המבצע החל בכיבוש הכפרים הערביים ג'מזו ודניאל. אחרי הכיבוש הצלחנו להתארגן וגם לישון קצת ועם בוקר, ממרומי דניאל ראינו את כל העמק ואת העיר לוד למרגלותינו.

קלמן אסף את המפקדים לתדרוך. זה היה משהו שונה לגמרי. זו היתה הפעולה הראשונה שלנו לאור יום. ראינו לא שולחן חול, אלא את המטרה האמתית לפנינו. זה היה 11 ביולי בבוקר, התחלנו לרדת לכיוון לוד. טור משוריינים וגייפים בפיקודו של דיין שטף את העיר וגרם לערבים אבודות קשות ולהלם. הפעולה שלנו שהתחילה כסיור אלים הסתיימה בכיבוש לוד.

היינו בתוך העיר, עיר גדולה. היינו המומים מהשקט המוזר ומהרחובות הריקים. כאילו אין נפש חיה. אבל בתוך הבתים היו עשרות אלפים בני אדם, בהם גם לוחמים.

התחילה התארגנות מהירה, מטה הגדוד היה בבניין די גדול ויפה בתוך העיר. לי היו קשרים עם מכשירי קשר בכל העמדות שלנו בעיר וסביבתה. יצאתי לבדוק את היערכות הקשרים ומצב המכשירים.

לבדי הלכתי ברחובות הצרים והריקים מאדם. פתאום היתה לי הרגשה מוזרה, סוריאליסטית, לא מהעולם הזה. אמרתי לעצמי: מה אני עושה, הרי כל רגע מכל דלת או חלון יכולים לצאת ולהתנפל עלי. באותו רגע ממש נפתחה דלת ויצאו מחצרה של בית בריצה כלבים נובחים. הספקתי להוציא את האקדח ולירות באוויר. הכלבים ברחו. אני המשכתי. הרחוב חזר לדממתו.

שאלה עמדה באוויר: הנוכל, 200 לוחמים, לשלוט בעיר בת עשרות אלפי תושבים?

ואכן, למחרת נכנסו לעיר משוריינים של האויב וירו אש קטלנית על העמדות שלנו. תושבי לוד שראו מה שקורה פתחו עלינו באש

מהבתים והגגות. אפילו מהמסגד, ובכך הפרו את תנאי הסכם הכניעה. היו לנו נפגעים אבל הגדוד השתלט על המצב. בינתיים נכנעה רמלה. לאחר מכן, אם מפחד ואם בתקווה שיוכלו לשוב בחסות הלגיון, החלה שיירה גדולה, גדולה מאוד, של נשים, ילדים, זקנים וצעירים עמוסים חפצים, ללכת לכיוון קווי האויב, מזרחה, לעבר רמאללה.

מאוחר יותר החליפו אותנו ויצאנו מהעיר, אך עוד היה אפשר לראות את אחרוני היוצאים, ובצד הדרך חפצים זרוקים שלא היה להם כוח להמשיך לשאתם. הדבר הנורא ביותר שראיתי היה איש זקן מאוד יושב על מזרן. לא היה לו כוח ללכת והשאירו אותו שם. הוא הביט בנו בעיניים עייפות, מבט שאני נושאת עמי עד היום. הלכנו ליער בן-שמן, לשיחות, למנוחה קצרה ולהתארגנות. היינו מותשים ומצב הרוח היה קשה. ליער הגיע הצייר אריה לבנון והחל לרשום נופים ואנשים. התקבצנו סביבו, אחדים בעמידה, אחרים בישיבה, אחדים מתבוננים במעשיו ואחרים מהרהרים בינם לבינם. גם אני עמדתי שם, נשענת על עץ, שקועה במחשבות.

צלם צבאי, בוריס כרמי, שהצטרף אלינו באותה תקופה, צילם אותי בלי ידיעתי. אותה תמונה "הנערה עם האקדח" התפרסמה מאוד ברבות הימים, והיא נמצאת במוזיאון ההגנה ובספרים רבים. לא זכור לי מתי בדיוק נודע לי שיש תמונה כזאת. אולי ראיתה בעיתון כלשהו. מכל-מקום, אחרי הקרבות הגיעה אלי מעטפה מסתורית ובה תמונות שלי.

היה זה בקיץ. האוויר להט והיה אבק רב, ובנות הגדוד, ואני בתוכן, התעטפנו בכפיות — זו שלי היתה "שלל" מצפת: כפייה לבנה עם חרוזים צבעוניים מסביב. כפייה, מכנסיים קצרים ואקדח, אלה היו המדים שלי.

מהיער יצאנו לביקור קצר בבן-שמן, שם התקבלנו כמשחררים. במיוחד התרגשו שם לקבל את פני מפקד החטיבה, מולה כהן, חניך המקום.

באמצע יולי יצאה החטיבה לכבוש משלטים וכפרים ערביים בדרך ללטרון וירושלים, ביניהם ברפיליה, בורג', שילטה וביר מעין. אחרי הקרבות החיילים ישבו במשלטים ומטה הגדוד התמקם

בעת הפוגה ביער בן-שמון, לאחר כבוש לוד יולי 1948

למרגלות הכפר ברפיליה.

ברפיליה היה כפר יפה מהאחרים: גדרות אבן, שיחי צבר, עצים, ירק. ובירכתי הכפר בור עמוק עם מים נהדרים, קרים וצלולים. וזה היה הבור שסיפק לנו מי שתייה.

את כד החרס עם הפייה השבורה, שהיה קשור לחבל, היינו מורידים לבאר, שואבים ושותים ממנו מים. הרוב ידעו לשתות מהכד מבלי לקרב את הפייה לפה, אני לא ידעתי. הייתי מצמידה את הפייה לפה ושותה.

יום אחד, כששתיתי מהכד לרוות את צימאוני, שוב צילם אותי בוריס כרמי בלי ידיעתי — שואבת ושותה.

המבצע הבא שהחטיבה שלנו השתתפה היה מבצע גי"ס. ר"ת של גבעתי, יפתח, סרגי (חט' הנגב). המבצע החל ב-27.7 והמטרה הייתה לפרוץ את הדרך לנגב. ואולם המבצע לא השיג את מטרתו. מטה הגדוד שלנו היה בכפר ערבי בשם חתה. מכל הכפרים שהיינו, זה היה המלוכלך ביותר ומלא פרעושים. אפילו בחום הנוראי והשמש החמה לא נכנסנו לבתי האבן הקרירים, ובלילות העדפנו לישון בחוץ כי בתוך הבתים הפרעושים אכלו אותנו חיים. לילה אחד הפציץ אותנו מטוס מצרי. אפילו לא זיתי מהמקום. רק הרמתי את השמיכה מעל לראשי... להגנה! בוקר אחד, ישבתי עם עוד כמה חברים על טנדר, מקום נקי יותר. ופתאום מישהו רץ עם עיתון ביד וצעק: "זיוה, זיוה, תמונה שלך בעיתון!" זה היה "במחנה" מיום 29.7.48 שיצא אז בפורמט של עיתון רגיל. בדף האחורי של העיתון בצד שמאל למעלה — צילום שלי. אני שותה מים מהכד ליד הבאר בברפיליה, ומתחת לתמונה כתוב: "מי מקנא בכד?"

הופתעתי. הן מהעובדה שצולמתי בלי ידיעתי והן מהכותרת. כל הגדוד כמובן דיבר על התמונה, ובעיקר על מה שכתוב מתחת לתמונה. והכול צחקו.

שבוע אחרי זה, ב"מכתבים למערכת" של עיתון "במחנה" כתב חייל שישב על משלט, שהוא מקנא בכד ורוצה להתכתב עם הנערה. מולה כהן שאל אותי אם יש בדעתי לענות לו. ודאי שלא, אמרתי. ואז הציע מעשה קונדס. הוא יכתוב בשמי ונשעשע את החברה.

מי מקנא בכר?

שואבת מים מן הבאר, ברפיליה יולי 1948

ברפיליה יולי 1948. האם זה התחלת הרומן?

אני, כמובן, סירבתי להשתעשע ברגשותיו של חייל תמים. הישיבה באזור חתה היתה מדכאה, ונראתה לנו גם חסרת תועלת. לילה אחד ישבה חבורה מתחת לעץ והכול נפתחו זה כלפי זה. סיפרו על עצמם, על הבית, על הקורסים, על הקרבות, על החברים שנפלו, על העתיד שנראה כה מעורפל. זה היה לילה של שיחות נפש ונוסטלגיה. בסביבות חצות כולם הלכו לישון ורק איתמר ואני נשארנו. ואז שאל אותי איתמר את השאלה שהכול היו שואלים אותי: איך מהינה נערה צעירה לעזוב בית, הורים, ומשפחה ובאה לארץ לבדה? בהסכמת ההורים? בלי הסכמתם? עד השעות הקטנות של הלילה סיפרתי לו את סיפור חיי, את הסיבות, הנסיבות והשאיפות שהביאו אותי לעשות מה שעשיתי. ואז אמר: "את חייבת לכתוב את סיפור חייך." באותו לילה התחיל "הרומן" שלנו.

מבצע "יואב"

חזרנו לסרפנד, ואז התחילו השמועות: יורדים לנגב. הנגב היה מנותק, וחטיבת הנגב היתה במצור מזה חודשים רבים ולוחמיה היו מותשים. אחרי קרבות רבים וישיבה במשלטים היו זקוקים באופן דחוף למנוחה ולהתארגנות. גם אנחנו, חטיבת "יפתח", היינו עייפים מאוד, שבעי קרבות, ואיבדנו רבים מהלוחמים, אבל בהשוואה לחטיבת הנגב היה מצבנו טוב יותר. כך הוחלט להוריד אותנו לנגב ולהחליף את חטיבת הנגב.

זה היה סוף אוגוסט 1948. נשק, תחמושת וציוד הועברו על-ידי מטוסים של חיל האוויר שלנו, שרק אז חנך רשמית את בסיסו הראשון בתל-נוף. הם נחתו במסלול המאולתר בקיבוץ רוחמה. אותם מטוסים הטיסו את אנשי חטיבת הנגב לצפון.

אנחנו חטיבת "יפתח" ירדנו לנגב המנותק ברגל, בלילות, בהסתננות בין קווי האויב, ממש מתחת לחוטמם של הכוחות המצריים.

כוחות "יפתח" הסתננו בין קווי האויב באזור עיראק-סוידן. זו היתה חוויה בלתי נשכחת. נסענו באוטובוסים עד לנקודת היציאה ומשם הלכנו ברגל — שיירה גדולה בשורה עורפית ארוכה. הלילה היה אפל, וראיתי רק את ההולך לפני. השקט היה מופתי. שמענו את השומרים המצריים מדברים, משתעלים ואת נביחת הכלבים. חשבתי מה יקרה אם יגלו אותנו? הם לא גילו אותנו, אף לא את האחרים. היתה הרגשה של התרוממות רוח — הנה אנחנו מצליחים ל"סדר" אותם. התגאינו בגששים ובסיירים המעולים שלנו. הדרך היתה ארוכה, והיה זה מסע לילי מפרך, אבל בסופו של דבר הגענו כולנו בריאים ושלמים.

הגדוד שלנו התאסף לאט-לאט, והתחלנו להתארגן בוואדי חאסי שליד קיבוץ דורות. אהבתי מאוד את המקום, ואדי יפהפה, חול זך, צמחייה רבה. ישנו בחוץ תחת כיפת השמים. הגדוד היה פרוס לאורך הוואדי, מפוזר מאוד. הנשק, התחמושת וכל יתר הציוד

הצבאי היה מונח בשטח. לא היה מקום לאחסנו. היו סופות חול. הכול התמלא בחול. אבל מצב הרוח היה טוב. החפצים האישיים שלנו הגיעו דרך האוויר טיפין-טיפין, אך לא הכול. עד היום עודני תוהה כיצד עלה בידי בנדודי הרבים לשמור על מכתבים, מזכרות וכו'.

כאשר היינו עדיין בוואדי, וטרם התחילו הקרבות היה לנו קצת זמן פנוי. קיבלנו רשות לבקר אצל ההכשרות שלנו שעלו על הקרקע בחלוצה. ומפקד פלוגה בגדוד שלנו, שמוליק כתבן ואני החלטנו לנסוע בגי'פ. היתה זו נסיעה בלתי נשכחת.

יצאנו בשעת ערב מאוחרת בדרכי עפר חוליות ואיבדנו את הדרך. בינתיים החשיך ולא ידענו איפה אנחנו. זו היתה הרגשה לא כל-כך נעימה. שני פלמ"חניקים באמצע המדבר מחפשים את הדרך? איזו הרפתקה. המשכנו, וכל הכבוד לשמוליק, הגענו לחלוצה.

זה היה ביקורי הראשון בחלוצה. היה מרגש מאוד לראות את החברה והמקום והם שמחו לראות אותנו. הם היו כל-כך מבדודים ומנותקים. בפעם הראשונה ראיתי איך חיים ביישובים האלה בימים ההם. מה היה שם? עמדות, חול ואנשים נהדרים השומרים על הנגב. חזרנו למחרת בבוקר.

ביקרתי בקיבוץ משאבי שדה, היא חלוצה, בחגיגות החמישים לעלייה על הקרקע — גן-עדן! הכול בזכות אותם ימים ואותם אנשים.

בינתיים נמשכה ההתארגנות שלנו. עתה היינו שייכים לכוח גדול, היוצא למלחמה על שחרור הנגב, סילוק הפולש המצרי ופתיחת הדרך לנגב. המסגרת היתה חזית הדרום. המפקד היה יגאל אלון. מטה החטיבה שלנו היה בקיבוץ רוחמה. המפקד מולה כהן וקצין המבצעים, קלמן. במסגרת זו קיבלנו נשק רב יותר וחדיש יותר, וכן תחמושת, ציוד, ומכשירי קשר. מטה הגדוד שלנו היה בקיבוץ דורות והמפקד היה גידי, איש בית-אלפא. בקצה הקיבוץ היו שני צריפים ארוכים אחד מול השני ושם התמקמו כולם. אני קיבלתי מין חדרון ליחיד לא רחוק מחדר האוכל של הקיבוץ. החדר הזה, למעשה, היה "ליפט". מין ארגז גדול שהונח על הקרקע, בצד אחד של הארגז עשו חור וזה היה החלון. מי שגר שם לפני הכניס לשם מיטה עם

מזרן קש, ספסל של בית־ספר שמחובר לו שולחן, וארון קטן מלא ספרים. מאוד אהבתי את הפינה הקטנה הזו שלי. אבל לילה אחד ירד גשם והמים דלפו בין לוחות העץ והכול נרטב. גם אני. למחרת בבוקר הלכתי לאפסנאי שלנו יוסל וביקשתי יריעת ברזנט כדי לכסות את ה"גג". הוא נתן לי אוהל ישן. עליתי על הצריפון ופרסתי עליו את האוהל. זה נראה מצחיק אבל הגן מפני הגשם. אבל ייתכן שלא היה צורך בזה. לא ירד עוד גשם.

הפלוגות שלנו היו מפוזרות במרחבי הנגב. שמרו על משלטים, על קווי המים ועל משאבות המים. הקשרים היו ביחידות עם מכשירי הקשר הניידים מ.ק. 20 וגם מכשירי קשר סטטיים (גם על גיפים), לקשר ישיר עם מטות הגדוד והחטיבה. כמו כן מתחנו קו טלפון לטלפוני שדה, בעיקר למטות של הפלוגות, מדורות לגבים, להוג', לסער, לניר־עם ועוד.

זה היה קשר שכולם אהבו. נוח ויעיל. אבל הואיל והקו עבר על פני האדמה, היה טרקטור עובר עלול לנתקו.

ואז, כיוון שהקשרים שלי היו מפוזרים ביחידות והמעטים שהיו ברזרבה במטה הגדוד היו חולים או פצועים או עייפים מאוד, הייתי לוקחת טלפון שדה ופלייר קטן, השמור עמי עד היום, ויוצאת לדרך לאורך הקו במרחבי הנגב. הייתי הולכת לבדי קילומטרים רבים — נערה עם כפייה, מכנסיים קצרים ואקדח ואין רואים נפש חיה מאופק עד אופק — לבדוק את קווי הטלפון. מדי פעם הייתי מתכופפת, מחפשת את הנתק ומתקנת.

כאשר אני חושבת על זה היום, אפילו לי זה נראה כסיפור מהאגדות. אבל אז, זה היה כה מובן מאליו בעיני, שלא עלה על דעתי לפעול בדרך אחרת.

בתקופה הזו היו המצרים מפציצים אותנו בדורות. פצצה אחת נפלה די קרוב לחדר האוכל ולחדרון שלי, ופצצה אחרת בהוג'. הפגיעה הישירה ליד הבאר הרגה שלוש בנות של הגדוד.

בסוף ספטמבר התחילו הקרבות הקשים על כיבוש משלטים באזור. לחירבת מחאז היתה חשיבות טקטית גדולה במיוחד, כי שלט על שדה התעופה המאולתר ברוחמה. המשלט עבר מיד ליד. הקרבות היו קשים, ארוכים ותבעו קרבנות רבים, בהרוגים

א' צ"ה. שנים רב, ,

הגשם האבן: א' צ"ה עם
ביתך א' צ"ה אהבתי אתך
את מיטת יסודך.

טמון, הערף מזהב לך
מאז אס היית מתקת אס

הקו יר עם - מחכות
בארון המעטות ב' צ"ה עם
יש ל. 3 טבלים השבילך

בואי לבקר

א' צ"ה

ובפצועים. זכר התמונות של ההרוגים והפצועים המגיעים לנקודת האיסוף נחרט בזיכרוני כצלקת עמוקה.

יום אחד בא קלמן למטה שלנו וביקש שאקח מכשיר מ.ק. 20 ואצטרף אליו לסיור במשלטים. הנסיעה עברה עלינו בשקט יחסי אבל כשהגענו למשלט של רפי-התרנגול ניתנה עלינו פתאום הפגזה קשה וכן אש שטוחת מסלול. כולם קפצו לחפירות ואני שמרתי על הקשר עם מטה החטיבה, שביקש דיווח על ההפגזה. דיווחתי והסתתרתי מאחורי המכשיר. הרעש היה כה חזק שהיה עלי לצעוק כדי שישמעו אותי. פתאום שמעתי דפיקה חזקה על המכשיר אבל הוא המשיך לעבוד והתעלמתי מזה. בתום ההפגזה בדקתי את המכשיר ולא ראיתי כלום. בשוּבִי למטה הגדוד, שבתי ובדקתי, הפעם באופן יסודי, את המכשיר ואת הסוללה, ואז גיליתי חור בסוללה ובתוכה חתיכת מתכת, רסיס או כדור. התברר שמכשיר הקשר הציל את חי.

היו אלה ימים קשים ועצובים. חיילים ומפקדים רבים נהרגו. את רובם הכרתי: מדריכים שלי, חניכים שלי וחברים שבמשך כל המלחמה שירתנו ונלחמנו ביחד. רפי-התרנגול נהרג במשלט ההוא, וכן קשר מהמחלקה שלי, אמנון ליבוביץ, שהיה גם חניך שלי בקורס קשרים בקדימה. בחור צנוע ומסור. נער חמודות וקשר מעולה, שעבר את כל הקרבות של הגדוד ונפל בטרם ימלאו לו 18. גילו נודע לי יותר מאוחר, כשהתכתבתי עם אביו.

טריז בית-חנון, שלגדוד שלנו, בפיקודו של גידי, היה חלק גדול בו, זכור לי בעיקר משהותנו בפרדס, שבו התמקם מטה הגדוד. ישנו מתחת לעצים, ולפעמים אכלנו לארוחה — קופסת סרדינים אחת לשני אנשים. מטוסים מצריים הפציצו אותנו, ולא היה מקום להסתתר בו. יום אחד תפסנו שבוי. לא היה מקום לאן להעביר אותו. לא ידענו מה עושים עם שבוי. לא עלה בדעתנו להרוג אותו וגם לשחרר אותו לא יכולנו. קשרנו אותו והאכלנו אותו. בוקר אחד הוא נעלם, ברח. איזו הקלה היתה זו לנו.

ב-20.10.48 כבשה פלוגה א' של הגדוד שלנו, בפיקודו של איתמר את בית-חנון. ביקרתי אצלו שם והוא עשה לי סיור יסודי בכפר.

ב-10.22 נכנסה ההפוגה לתוקפה.

היתה הרגשה של ניצחון. הפולש המצרי לא השיג את מטרתו וברח. הדרך לצפון פתוחה והנגב משוחרר. היו לנו הפוגות רבות – אבל הפעם זה אחרת, אמרו. רצינו להאמין שהמלחמה מאתורינו.

בתקופת שהותנו בנגב קיבלתי מכתבים רבים. לא תמיד היתה לי אפשרות או מצב רוח לענות. הייתי משתדלת לכתוב קודם כול להורי. לא ידעתי מה הם יודעים על המלחמה ועל מעשי אבל שמועות פרחו באוויר והגיעו גם לשם.

יום אחד קיבלתי מכתב מישיעיהו, המדריך שלי בגבעת־חיים. המכתב הדליק אצלי אור אדום וזעזע אותי. הבנתי שגם בארץ דואגים לי. הרי אם איני כותבת אינם יכולים לדעת עלי דבר. ידידי קוראים ושומעים על הקרבות בנגב ואינם יודעים אם אני בחיים, או נפצעתי...

בין היתר כתב ישעיהו: "לא ידענו מה לחשוב וכל־כך היינו לא שקטים ולא בטוחים, שאני פחדתי פשוט לשאול עליך, ראיתי הרבה מהנגב ולא יכולתי להוציא את שמך מפי". ואז הבנתי שעלי לכתוב ולהרגיע.

למזלי הרב, במשך כל המלחמה, נפצעתי פציעות קלות מרסיסים רק פעמיים: מעל העין השמאלית (הפלסטר שבתמונה), וברגל. הפציעות טופלו במקום ולא עזבתי את הגדוד אפילו ליום אחד. המכתבים שהגיעו מהבית היו מלאי דאגה. באחד מהם, אשר נשלח ב-12.10.48 והגיע אלי באיחור רב, כתבו כולם – אבי, אמי וגם הסבתא. היה זה מכתב מלא אהבה, דאגה, ברכות לראש השנה וגם טענות. מדוע אינני כותבת? המכתב האחרון שקיבלו היה מה-13.9 ומדוע אינני מבקרת את הקרובים בתל־אביב. כולם כותבים להם ומתלוננים. איך זה לא ביקרתי אצל דודתי אחות אבי שנישאה שנית והבן של בעלה נהרג במלחמה? (יהושע רוזריג, בחור שהכרתי עוד בתורכייה והייתי בקשר עמו גם בארץ). היה במכתבים ההם גם ביטוי לתקווה, שהמלחמה תיגמר סוף־סוף והם יבואו כולם ונחיה ביחד בארץ המובטחת, ודיווח על סבתא שרוצה לעלות ארצה למות בארץ הקודש. (וכך הווה. היא

תבנית חיים, 1948 ג'א/י

לצואה הזקנה קני הרבה שלמות!

היתה קני שמה לאורה בזמן שקבולתי את מבחניך
מ שגל ח.ט. לא זכרתי מה קמאל לכו כק היעיל לא
קטינס ולא בלמים לאני פחפחי פלס למאלו ליק,
כאיתי הרבה מהקב לא ובלתי להוציאו זאת לתיק
מפי.

מלבד צואה! היעיל הוא פלס לאצו. זאת: מניקלה
כי לכו, בפניאלו ולמה... "אני פיר לא יצאתי ענה
למלא, הנה קי אינה יו לקט פתמי לאלו מפיין למה
פניר בני, כפולו קן לפו החזית התקב אלו
מאבנצור למלק זה היה מוניק.

לכ לאנני מניס חיים דם חוללות מסולות
למכני לח לאנני לבס זאת שלס למידיס
לח התורה בלמור למכניו באצו הסבר
למני שלטים בניק.

מני פמאן לאיס את. רבמניס קלויס להבוקיס
מלבד למק הבוק מלבד הל הלכלית
הכל, זכרתי את זה בקובק להל החזיק
אנני מניק.

המניס חללים למו מלב פמאן וכו' לפי
זאת זה, הית ס' כק קיאדה למה.

הספיקה לעלות ארצה לחיות בה שנים אחדות ומתה בגיל 90). זה היה אחד המכתבים האחרונים מאבי. מרוב געגועים התקשה לכתוב ורק היה מוסיף כמה שורות בצד הדף. "אינני יכול יותר לשאת את הגעגועים!" פחות משנה אחרי המכתב ההוא הוא נפטר. קיבלתי מכתבים גם מאחי הבכור, שמעיה, שלמד משפטים באיסטנבול. אין מקום אחר ליהודים אלא בארץ, כתב לי, וכולו ציפייה ליום שיעלה ארצה. אף אחי הקטן כתב: אינו יכול להבין מדוע אינני כותבת לו לבוא ארצה, הואיל ובלי אישור מצדי הרי ההורים לא ישלחו אותו. אם לא אעשה זאת, כתב, הוא לא יכתוב לי יותר ויהיה ברוגז. והיו עוד מכתבים מהמשפחה ומחברים וקשה היה לעמוד בציפיות.

ואז התקבלה הפקודה לעזוב את הנגב ולעלות צפונה. הפעם הועברה החטיבה שלנו לחזית הצפון. יצאנו ב-2.12.48. משום-מה איני זוכרת את הנסיעה צפונה כמו ששמורה בזיכרוני הירידה לנגב. כנראה נסענו באוטובוסים וזה לא היה משהו מרשים במיוחד. את התאריך אני זוכרת כי רשמתי אותו אז ב"לוח החייל תש"ט" שכולנו קיבלנו.

הגדוד שלנו הוצב בבית-שאן, עיר ריקה מאדם. היינו שם תקופה ארוכה ושינויים גדולים התחוללו. פני הגדוד התחילו להשתנות. התחילה ההשתלבות בצה"ל. ההכשרות התחילו להשתחרר. קיבלנו כוח-אדם חדש ונשק. התחילה התארגנות, אימונים והכנות לקראת מבצע ש.ת.ש. שלא יצא לפועל בסופו של דבר.

מח' הקשר קיבלה אגף בחאן הישן מימי התורכים. לקשרים היו חדרים גדולים, שירותים ומקלחות. גם לי היה חדר ענק ובתוכו רק מיטה קטנה, החפצים שלי וכל היתר ריק. היו חלונות והמון אור. שינוי גדול. החאן היה במרכז העיר, והיה לי נוח וקל להגיע לכל מקום.

הגדוד נדרש לקבל עליו גינונים של צבא סדיר. וקודם כול, מדים! זה לא נראה בדיוק כפי שהיה אמור להיראות, כי לא היו לנו כל האביזרים הדרושים. ואפילו חדר אוכל נפרד לקצינים לא החזקנו. לא הרגשנו טוב עם זה.

14/1/1947

לתיאור שלום רב,

הא תבטל עלי שלא באנו אין
ישיבה אמרית דצרה, דחילת דבשרת
צ"ן ג' לעשות אפס דברים בן שאנו
מכרת אתר ארמון אלו.

דשערי לא אכחך ארץ
משעמם פ' ארמון ואנו דאורן ונדרים.
אם לא יתחילו איתנו דגרוה, יהיה קטן
מאד.

מתענג ארץ מאד

שלך

איתמר

ליל מטת הגלודי, משורת בית-שאן 1949

במד"ם, סרפנדר - 1948

עם מ.ק. 19 במטה הגרוד

איתמר ופלוגתו היו במחנה גדעון, וקשה היה לנו להיפגש. בדרך כלל הוא היה מגיע לישיבות מטה הגדוד או סתם לביקור. אבל לא תמיד עלה בידנו להיפגש.

מאוחר יותר הגיע גם הוא עם פלוגתו לבית-שאן, ומטה הפלוגה שלו היה בבית יפה עם מרפסת לא רחוק מה"חאן" שלי. היינו נפגשים כמעט כל יום והחברות שלנו הלכה והתהדקה. הגעגועים הביתה היו קשים. רציתי מאוד לנסוע לבקר את הורי ומשפחתי, ועוד קודם שדיברתי עם גידי כתבתי להורי לשאול לדעתם.

התשובה היתה מהירה וחד משמעית — בשום אופן לא לבוא. התברר שהיו שמועות על חלקי במלחמה. אגדות שלמות. וזה נראה להם מסוכן. מי יודע מה חמומי מוח מסוגלים לעשות! אחר-כך התברר לי שכלל לא יכולתי להיכנס לתורכיה כי איבדתי את הנתינות התורכית.

שמועות התרוצצו בקשר לעתיד. את מטה הפלמ"ח כבר פירקו בנובמבר 1948 ועכשיו אמרו השמועות — יפרקו את החטיבות. מצב הרוח היה בשפל והעתיד נראה מעורפל.

אבל לִי קרו כמה דברים נפלאים באותה תקופה. באמצע פברואר יצאנו איתמר ואני לחופשה הראשונה שלנו ביחד. גרנו אצל הוריו על הכרמל והם קיבלו אותי בסבר פנים יפות.

איתמר לקח אותי לכל המקומות היפים שאהב והכיר על הכרמל. טיילנו וטיילנו. אלה היו ימים יפים ומאושרים עם אמונה בלב שהמלחמה נגמרה ונוכל להתחיל בחיים חדשים. עד היום אנו זוכרים את המקומות ששם היינו ביחד בפעם הראשונה.

יום אחד הגיעה אל בית-שאן מעטפה גדולה, מרופטת, ועליה כתובת: "זיוה הלוי קצינת קשר גדוד III פלמ"ח". המעטפה הזו הסתובבה כמעט בכל הארץ, ובדרך פלא, למרות שלא היה אפילו מס' דואר צבאי, הגיעה באיחור רב מאוד, אלי. במעטפה היו כ-10 תמונות גדולות ויפות, ופתק מצורף מהמהנדס משה פזונר, שלזמן-מה היה מסופח לגדוד שלנו. שנים רבות לאחר מכן התברר לי שהצלם בוריס כרמי נתן לו את התמונות כדי שיעבירן אלי.

שלוש מהן התפרסמו:

— התמונה ליד העץ עם האקדח

14853

משי כנסת

כסא 423

שאלם אק א' ציור!

אזקש אג סויגק דא דק שדז כה

אא שאמי אק אג העמולת האל

געמי שאול אמסוי אק איז אני

מקרה שכן געזנה אליק שאמי

שאלם אק אונזער שאלם

אא העגויב קל'33

משי כנסת (מחצית)

P.S. אזקש אהוימי דא קמל הבאומים

משי

— אני שואבת מים מן הבאר
— אני שותה מהכד (או עדיין לא ידעתי שנכתב שיר על התמונה הזאת).

ועוד תמונה, לא מפורסמת: איתמר ואני, תמונה שצולמה עוד לפני שהיינו חברים.

בימי שישי, בדרך כלל, היה קצין התרבות שלנו מארגן "קבלת שבת" עם שירה בציבור, ריקודי עם וגיל אלדמע היה מנגן באקורדיון. ערב אחד, בחור ובחורה מהגדוד ששבו מקורס ללימוד שירים חדשים, סיפרו לנו שלימדו אותם שיר חדש שנכתב בהשראת התמונה של זיוה "מי מקנא בכד". הייתי מופתעת ונבוכה. הם לימדו אותנו את השיר וכל הגדוד השתגע.

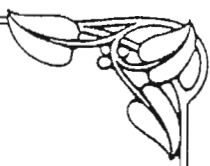
וכך נודע לי שאברהם חלפי ראה את התמונה בעיתון "במחנה", התרשם וכתב את השיר ומרכזי זעירא הלחין. לימים לקחו אותנו, במסגרת פעולות התרבות, להופעה של שושנה דמארי בתל-אביב. ואז שמעתי גם אותה שרה, יפה להפליא, את שיר הכד.

עדיין הוטל על הגדוד שלנו באותה עת להציב מארבים נגד מסתננים ומבריחים לאורך הגבול עם ירדן. בסביבה היו מוקשים לא מסומנים. גיל אלדמע, קשר במחלקה שלי, עלה על מוקש ואיבד רגל. כשביקרתי אצלו בבית-החולים הייתי המומה מצער: הוא השתתף בקרבות רבים כל-כך ועבר את כל המלחמה בשלום, והנה... זה נראה כל-כך נורא ומיותר.

אבל גיל היה, כתמיד, אופטימי ונחמד, התבדח עמנו ועשה כל שביכולתו לתת למבקרים אצלו הרגשה טובה.

עם סיום הקרבות נתתי את הסכמתי לבואו של אחי הצעיר, אהרון, ארצה. ואז פתחה משפחתי בתורכיה בהליכים להסדיר את עלייתו במסגרת עליית הנוער. בדקתי היכן יש חברות נוער מתורכיה, ולשמחתי גיליתי אחת בקרבת מקום, בקיבוץ מעוז-חיים. באתי לשם, הצגתי את עצמי, וביקשתי שיקבלו את אחי לחברת הנוער שלהם ושאני אסדיר הכול עם עליית הנוער. כמובן לא יכלו לסרב לי. בוגרת עליית הנוער, פלמ"חניקית וקצינה בצה"ל. ואז החלה הציפייה לבואו.

ב-24.3.49 הגיע מברק המודיע לי שאהרון יצא באנייה ארצה.

הַכֹּד

מלים : אברהם חלפי
לחן : מ. זעירא

רֵאיתִיךָ עִם כָּד צְמוּד אֶל הַשְּׁפָתִים
וְאֲנִי יוֹשֵׁב עַל מִשְׁלֵטֵי בְּדָד,
אֶת בְּצַמְאוֹנְךָ שְׁתִּית מִמֶּנּוּ מִים
הוּ חֶבֶל, חֶבֶל, חֶבֶל שָׁגַם אֲנִי אֵינְנִי כָד.

הוּי, חֶבֶל, חֶבֶל, חֶבֶל
שָׁגַם אֲנִי אֵינְנִי כָד.

לוּ הִייתִי כָד כְּזֶה בּוֹרְעוֹתֶיךָ
לוּ חִמַּמְתָּ אוֹתִי בְּלֹהֵט צְמֵאוֹנְךָ
כְּמוֹ לְהִתְקַפֵּה הִייתִי רֶץ אֶלֶיךָ.
הוּי, חֶבֶל, חֶבֶל שְׁלֵא אֲנִי כָדךָ.

הוּי, חֶבֶל...

אֲזָ שִׁלְבָנוּ שְׁנִינוּ גַם לִבִּב גַּם זְרוּעַ
וְנִרְדְּנוּ מִהַמַּעֲוֶן לְשֹׁאֵב,
נְעַרְתִּי שְׁלִי, אִמְרֵי בִשֵׁם אֱלֹהִים:
הִתְסַכֵּימִי כָד-צְמֵא כְּמוֹנִי לְאַהֲבֵי?

הוּי, חֶבֶל...

אֲזָ אֶהְיֶה נְחֻמָּד וְלֹא אֶרְבֶּה "צִיזְבִּטִים"
וְלֹהֲבִיט עֲלֶיךָ לֹא תִשְׁבַּע עֵינַי.
הוּי, מִשְׁלֵט-חַיִּי, אֲנִי לְבִי נִקְעֵתִי
וְקַעַת כֶּבֶר לֹא אֲדַע אִם אֲנֹכִי - אֲנִי.

הוּי, חֶבֶל...

שֶׁר אֲנִי לְךָ שִׁיר עַל כָּד וְעַל שְׁפָתִים
עַל אֶחָד תִּקְוַע בְּמִשְׁלֵט בְּדָד,
מֵה עֲצוּם לְחַיּוֹת בֵּין אֶרֶץ וּשְׁמַיִם
וְלִשְׁתּוֹת אֶתְךָ, "חֲבוּבָה", מֵאוֹתוֹ הַכֹּד.

הוּי, חֶבֶל...

בלה מינור

CABLE & WIRELESS LTD

(INCORPORATED IN ENGLAND)

VIA IMPERIAL

The first line of this Telegram contains the following particulars in the order named: Prefix Letters and Number of Message, Office of Origin, Number of Words, Date, Time handed in and Official Instructions—if any.

ISSUING OFFICE

CIRCUIT	CLERK'S NAME	TIME RECEIVED	2483
	<i>W. M. S.</i>		

AXV630 TR1911 GALATA 10 24 1850

ZI VA HALLEVI ZVAI 220 TELAVLV

ARON PARTI BATEAU CUMHURİYET ALBERT

Enquiry respecting this telegram should be accompanied by this form and may be made at any of the Company's offices

ב-29.3.49 הוא הגיע לשער העלייה. איתמר ואני נסענו לשם. כאשר הגענו היה כבר לילה, ובכל זאת הצלחנו לשכנע את האחראי לתת לנו להיכנס. הלכנו מאוהל לאוהל וקראנו בשמו. ברוב האוהלים הנערים כבר ישנו. פתאום יצא בריצה מאחד האוהלים בחור מגודל. לא האמנתי למראה עיני. זהו אחי הקטן? היתה פגישה מרגשת. התחבקנו ובכינו. איתמר עמד בצד והיה נדהם, בעיקר מהבגדים שאהרון לבש. מין בגדים ספורטיביים של חו"ל: מכנסיים שלוש-רבעי, עם קישורים מתחת לברך וגרביים תואמות. הוא היה לבוש, כי חיכה לנו והיה בטוח שנבוא ונוציא אותו מיד. היה מאוכזב מאוד כאשר הסברתי לו שזה בלתי אפשרי וכי אשוב בהקדם האפשרי להוציאו. גם אני הייתי אומללה שהשארתי אותו שם לבדו ואכזבתי אותו. עד שעלה בידי להסדיר הכול ולקבל חופשה עברו ימים אחדים ואז נסעתי לשער העלייה, לקחתי את אהרון והבאתי אותו לדודתי האהובה אסטלה בת-אביב ושם השארתי אותו לכמה ימי פינוק. יומיים לפני חג הפסח באתי לקחת אותו. דודתי התחננה שאשאר אותו עד אחרי החג. אמרתי שאסור להרגיל אותו לפינוק רב מדי.

ב-11.4.49 הגענו לקיבוץ מעוז-חיים. הימים הראשונים שלו בקיבוץ לא היו קלים, הכול היה חדש ומוזר. חברת הנוער שהיתה כבר תקופת מה בקיבוץ ידעו קצת עברית ולמדו להכיר את מנהגי הקיבוץ. הוא הרגיש בדידות כאילו אינו שייך לשם. תחילה איתמר ואני היינו באים כל כמה ימים והוא שמח לקראתנו. בבואנו ערב אחד, בקושי בא לראות אותנו. אמר שהוא עסוק מאוד. אז ידענו שהוא בדרך הנכונה. הוא מתאקלם.

לאחר מכן הכול התרחש במהירות.

איתמר התחיל לטפל בשתרורו מצה"ל. עוד קודם שפרצה המלחמה הוא נרשם לטכניון, ורצה להספיק להיכנס לשנת הלימודים הראשונה שעמדה להתחיל. היה עליו למהר. שתרור הוא לא קיבל, אבל בינתיים אישרו לו חופשת לימודים. הוא עזב את הגדוד ב-21.4.49 והתחיל את לימודיו. באותה תקופה גם אני ביקשתי להשתחרר אבל התשובה היתה שלילית.

לאיתמר היה קשה להיכנס למסגרת לימודים מאוד אינטנסיבית אחרי הפסקה של שנים רבות בפלמ"ח, והוא היה מיואש למדי.

אהרון (אחי) עם חברים במעוזהיים, 1949

"סיוור מפקדים" בית-שאן 1949

הקשר בינינו היה בטלפון ובמכתבים ולא יכולנו להיפגש וגם זה הכביד על שנינו.

בבית-שאן היה קשה לכולנו. אנשים השתחררו. כל הזמן היו שמועות על גורל הגדוד. לא היתה תעסוקה רבה. חיכינו וחיכינו. ב-23.4 כתבתי לאיתמר שלדברי השליש עניין פירוק הגדוד הוא עניין של ימים בלבד, ואני אעשה הכול להשתחרר בהקדם כדי להתחיל בחיים חדשים.

ימים ספורים לאחר מכן, עזב הגדוד שלנו את בית-שאן ועבר למחנה בריטי ישן במנסורה. ואז התחילה התקופה הקשה והמדכאת ביותר בכל שנותי בפלמ"ח. בכל מקום ובכל מצב שהייתי, התנאים הקשים לא השפיעו עלי. היתה מטרה, ומשמעות לכל דבר, יהיו אלה אימונים, קורסים, הדרכה, פעולות, קרבות. אבל במנסורה היה רק חוסר מעש, חוסר אונים, תסכול ויאוש.

כולנו גרנו בהנגר ענק. גם המשרדים של הגדוד היו שם — שולחן וטלפון. כל אחד חיפש לעצמו פינה להניח בה את החפצים ולישון שם. מי שעלה בידו לישון. היתה הרגשה שהכול מתפורר. אנשים עוברים ליחידות אחרות. הגדוד והחטיבה מתפרקים ואנחנו עוד שם. הכול היה מוזנח והאוכל היה נורא. התחלתי להרגיש רע. במשך כל שנותי בפלמ"ח לא הייתי חולה אפילו יום אחד ולא "הפסדתי" לא אימון ולא פעולה. אבל כאן!

השאלה הנוראית היתה באוויר: האם סיום כזה מגיע לנו?

והתשובה: הכושי עשה את שלו הכושי יכול כבר ללכת.

אבל הנה קרה לי משהו נחמד. חיימק'ה מ"מ בגדוד שלנו, וידיד שלנו, היה אחרי מחלה ועמדו לשלוח אותו למחנה נופש בנהריה. ביקשתי את נחום ממטה הגדוד שישלח גם אותי. איך? חשב, חשב והחליט לשלוח אותי בתור מלווה.

העניין הסתדר ונסענו. והיו לי כמה ימים מאוד נעימים שם. והעיקר יכולתי לנסוע לחיפה ולבקר את איתמר.

אני שוב במנסורה, ועוד שמחה חיכתה לי, הצליחו להסדיר מכונית, עניין קשה מאוד באותם הימים, וכל המפקדים הוותיקים של הגדוד נסעו לחתונתם של קלמן ורינה. אני הייתי מאוד מאושרת שיכולתי להשתתף בשמחה הגדולה הזו של קלמן, שהיה מפקדי

(34)

תאריך 11.5.49
אסמכתא 53/1/א

שם היחידה 626, 11, קלפ, ז"ו

צו תנועה

1. מספר 00729 דרגה 1/10 שם קאמילין, א"מ
 כליות 1 (24) אנשי צבא אשר הוא ממונה עליהם ואשר שמותיהם מפורטים מעבר לך
 יסעו אל אג"מ 226-27 במ"ג ביום 11.5.49
2. בהגיעו לתעודתו עליו להתיצב בפני אג"מ 276 במ"ג
3. מטרת הנסיעה: זכ"מ
4. בגמר תפקידו עליו לחזור ליחידתו.

100
 תל"ת המפקד חתום היחידה
 פ"מ גרודי 3
 מטה

צ"ו ציוד / בית הדפוס הבכאי מס' 665 כולס אב"א / 520 (10.150006)
 1949 מ"א
 א"מ ע"א

לפני השחרור מצה"ל, יוני 1949

תקופה ארוכה לפני ובזמן המלחמה. הוא היה מפקדי הישיר ואני האמנתי בו והערצתי אותו.

עברו עוד שבועות אחדים והגיע סוף-סוף השחרור שלי. החלטנו להתחתן מיד. הורי לא יכלו לבוא.

כאשר התחתנו, ב-7.7.49 היינו שנינו בחופשת שחרור. היתה לנו חתונה צבאית במועדון הקצינים על הר הכרמל בחיפה.

הייתי כמעט שש שנים בארץ, עולה חדשה בקנה מידה של היום, אבל הרגשתי שייכות מלאה, כישראלית לכל דבר. נתתי כל מה שהיה ביכולתי לתת ולא ביקשתי דבר, אבל קיבלתי ערכים שהדריכו אותי כל ימי חיי.

אלה היו. חיי בארץ, ולא ידעתי חיים אחרים — שנתיים בגבעת-חיים, בעליית הנוער, וארבע בפלמ"ח. ועתה היה עלי לפתוח בחיים חדשים, שונים ולא מוכרים.

עד עצם היום הזה אני מברכת על שנפלה בחלקי הזכות להיות בורג קטן במלחמת העצמאות, ובהקמת המדינה, ולהגשים חלום שחלמתי מגיל צעיר מאוד.

תמיד אראה זאת כזכות גדולה ולא כחובה שהיה עלי למלא. לא אשכח את חובי לעליית הנוער, אחד המפעלים החשובים של התנועה הציונית, לתנועה הקיבוצית בכלל ולגבעת-חיים בפרט.

ב-1983 נפל בחלקי הכבוד הגדול להדליק את משואת הפלמ"ח בטקס הדלקת המשואות על הר הרצל בירושלים, שהיה מוקדש ל"גבורת ישראל".

לנוסח שלי הרגשתי חובה להוסיף את המילים "חניכת עליית הנוער":

"אני זיוה ארבל-הלוי, חניכת עליית הנוער, חברת הפלמ"ח מתכבדת להדליק משואה זו של יום העצמאות ה"ה למדינת ישראל

לכבוד חברי, לוחמי הפלמ"ח, החטיבה המגויסת של ה"הגנה", לכבוד הלוחמים במערכות הים, נועזי ההעפלה טרם מדינה לכבוד הצנחנים, שליחי היישוב העברי בארץ, שצנחו באירופה הכבושה ולתפארת מדינת ישראל".

הלילה הזה, בהר הרצל, נסגר מעגל בחיי.

מדליקי המשואות

הנשוא המרכזי של טקס הדלקת המשואות על הר הרצל בירושלים, יום יום העצמאות, יהיה: "מסורת ישראל". המסורת הישראלית היא המשותפת לנושאים השקורים, ש"ענת" המשימה היוצרת והמשלה, וציונו מלהבת המשימה הישראלית. המשימה הישראלית היא המשותפת לנושאים השקורים, ש"ענת" המשימה היוצרת והמשלה, וציונו מלהבת המשימה הישראלית.

7.12.70 ע"פ

אכירד יוסף

ארבל זיוה

זיוה יחושע

ב ת י פ ת ה

"הנצרת עם האקדח" קצינת קשר קרבית בחטיבת יפתח-פלמ"ח, היכן היא כיום ומה מעשייה

סוף אהבה

**לח*
לנשים
בלכד**

השינויים ונבחרו ק"ל ועד"ה, ד"ר יצחק אר"ה, יהודה

יוסף אכירד בן הירד הוא יליד... במאורעות 1948 פיקד על לוחמי הגנה בעיר הנתיקה בירושלים. טבח אימניון, שבהם השתתף בשנת 1948, איכד את כן יוד הימנית. אצטרת פעילותו ב"גנה" הישלו עליו מיספר תפקידים בכירים ו אהריות למציעי ההתיישבות של היתה ונחלה כשהוא יונת הוש המצבת 11 היישובים בנגב (1946). תקופה מסיימת ניהול את התעשייה העסקית במגזר המזרחי.

החגיגה עבר...
היום יום העצמאות...
החגיגה עבר...
היום יום העצמאות...

זיוה ארבל - הפלמ"ח

זיוה ארבל נולד באוירקו, מדינת ניו-יורק, ב-1928. לאחר שסיימה בית ספר תיסן בעירנה עלתה לארץ בשנת 1943 במסגרת עליית הנוער. שנתיים עמוה ולמדה במסגרת עליית הנוער ולאחר מכן, בספטמבר 1945, התגייסה לפלמ"ח. זיוה עורפה לפליטה מן המנדט הבריטי ושל הפלמ"ח ונשלחה לקיבוץ חולתה יזרעאל.

עוד בטרם סיימה קיבוץ חולתה העצמאות היהת זיוה נשקפת כיהנה בספר נציליו ומסקרות מוחלוקה בחולתה. באפריל 1948 חזרה לגדוד העליון, כקצינת קשר. מגזר המזרחי - סגל הקיבוץ שהתנדד שלה גל בן חקן, באשן, במרוזור ירושלים, במרכז הארץ ובנגב.

זיוה ארבל:

"בשבילנו
היא התנה
סמל"

בקרס מייכוס בשנת 1946 היהת בחורה קטנה וזהה. הלכנו יום וילולה לא ישרו ולא אכלנו זיוה לא נשגרה. כעומר שנה הלכתו בקורס קצינים, כולם היו חייות אורז בן-ראי, בלו קותי אום י"ק, ומי לא זו חותמה הקטנה שהיוותה לזיוה את סמלה צדיק. זיוה עשונה חכל אומן-יהודה אומן-יהודה או ולו פנים אותה חסייאת פפנו. כולם אהבו אותה. היא חותמה שבכלנו חפלי.

רבים מלוחמי הפלמ"ח לא שכחו דראי את זיוה חליו, קשיית הקשר של המנדט השלישי בחטיבת יפתח "מיסיונרית" ב"מ"ח אברית כטרוניתה בכל יומי נפשה. שהשתתפה בשחרור יהודה. נקרב על לטרון ובכיווס היה לה.

זיוה זיהת לזור שלה הכיר חותמה: זילובנה כעורה עשית כשהי חוזרת אקרה לנחיתיה הוא חלק כותי-נמרד נכל העריכה אלבוים. אז סרט הישוד על מלחמת העצמאות.

Salute to valour

By JUDY SIEGEL-AIZKOVICH / Jerusalem Post Reporter

The collage features portraits of several individuals, including: Isabe Krawitz, Y'ezek Cohen, Sara Shitumel, Shosh Rotem, Ben-Zion Lehner, Y-Palmerstein, Rafael Salom, Yanoiso Fridan, Yosef Ashkar, Zvi Yehoshua, Gadi Starak, and Yehoshua Cohen.

זיוה לא הכזיבה

קצינת הקשר במלחמת העצמאות שצילומה הופיעה על גליונות „שנה טובה“ ערב ראש השנה תש"ט

— נאח תהילה ענפר —

אף פעם לא הייתי בפורמט —
אמרה הקטנה הנצויה, גם לשהיה
ליום.
אלם כאשר שלה צלם אלמוני
מעטפת בודאר רגול נצליה קתוב
ק: קצינת קשר יזוה הליה;
הניעה הטעסעס ליזו וז שלה
נעורה
קצינת קשר יזוה הליה

זו מפקד הכרם שהעניש את ה
חובש על תוצפתו ובמחז הקוים
ביקש אותו מפקד אוניטמיניבס,
שיוה תומע למסוד הסיוס... כי
שמה.
שמלה לא חימת לוי לבשתי
חולצה ונצתייה חוכרה. נהרוז;
מה יזוה הפסקה ז" אכל הכל
צני כנורה ויבטלתי סיבת חייה.

29.7.48 יום ה' כ"ב תמוז תש"ח. —

מסעדות יזוה

והיא בליכך יפה

לזאת אהבתי

1. הייתה לי יפה ויפה...
2. הייתה לי יפה ויפה...
3. הייתה לי יפה ויפה...

מי תקנא בכך? ...

ה"חתיכה" של הפלמ"ח

זוהי אחת הלוחמות המובילות של הפלמ"ח. זיוה ארבל, מי שהייתה קצינת הקשר של הגדוד השלישי של הפלמ"ח וכיום חושבת שבין נשואי למסד הפלוגה שלה, איתמה, ענישתת במתיירות. בתקופה הקרובת שלה כיוו אותה "זנעורה עם האקדח" בשל הצילום המופיע באלבום הפלמ"ח ובכל אלבומי מלחמת העצמאות. הכאפיה משעורה את דמות הסגן שלה. הרטייה על המז מחכה על פניעה קלה מריסס של שרפבל שפגע בה בקרב באחד מצטינות המכל לביבוש משפלי לטרון במלחמת העצמאות.

טוט בתצלום בשל
רב לקרב ביער נן
לחרס על השיגות
ופקה ביזו נמוחת
עדיית בילג וביכפ

תמר אביוד

136 בחורים וזיוה

זיוה ארבל (הלוי), מהלוחמות הראשונות של חטיבת יפתח בפלמ"ח, שאנשיה מתכנסים מחר בגליל, מספרת כיצד מונתה לקצינת קשר, לאחר המפדיד פיקוד שונים, על החינוך לשוויון, על כוח הרצון והרוגמה האישית וכיצד נכתב עליה שיר הכר הירוק

מאת יזוהית קנולר

כל הנפסקוליה השקטת את
המריה לילג טעה הליה הניע סס
לזוהית יפתח של הרטייה.
שאנשיה עתים להרפסי חוה, יום
ופסייה במלחמת עצמא ומחיות

את התמונה קיבלתי בפקס,

מטושטשת, כמו העבר,
כמו הזכרון. בחירה טובה,
חשכתי, אם הכוונה לרוח הזמן,
לפלמ"ח – תמונה קבוצתית בלי
רובים. שלשום ככשו עיר, אבל הם
מהורהרים, לא שמחים. עכשיו
הפונה קצרה בין קרב לקרב ואפשר
להיפנות לכאב ולפחד. אתמול היו
רבים יותר, מחר יהיו מעטים יותר,
מי ימות, מי יחיה? אפייני, שהנשק
היחיד כאן חגור למותני נערה, אבל
אין זו הצהרה פמיניסטית, אפלייה
מתקנת, אלא תביעה לשוויון,
שחלה קודם כל על השוויון

בחובות. הנשיות פורצת כאן במלוא
כוח העלומים, מתנאה ב"כפיייה",
ואפילו האקדה, סימן הדרגה היחיד
בחברה בלי סמלי מעמד, מוסיף לה נוי.
מי בתמונה? אפשר לטלפן לזיוה:
הם מהגדוד השלישי, ביער בן-שמן,
אחרי כיבוש לוד, וההכעה הספקנית
שעל פני אחרים מהם מלמדת שהם
מפקקים באפשרות שהצייר
העומד באמצע, נטע זר ידידותי,
יתפוס בעפרונו את רוח המקום.
מרבים לצלם אותם בזמן האחרון:
כה צעירים וכבר היסטוריה.
מחרתיים תצולם זיוה במקום אחר,
מנישה כד מים לפיה, והמשורר
אברהם חלפי יראה את התצלום
ויכתוב: "ראיתיך עם כד צמוד אל
השפתיים... אוי חבל חבל שגם אני
אינני כד". וזעירא ילחין ושושנה
דמארי תשיר, וזיוה, קצינת הקשר
של הגדוד, העומדת כאן בין חבריה,
נשענת על עץ ומלסתר קטן על
מצחה, תיכנס בעילום-שם למצעד
הפזמונים.

